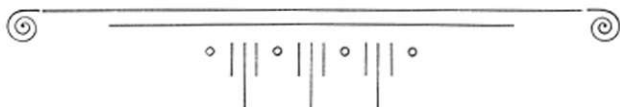

LJUBLJANSKI ZVON

Iz bosanskega perivoja.

Rdeča roža vsa je zažarela,
zažarela pred junakom čilim.
Kolne skrbna mati, kolne rožo —
Ali ni to roža rdečelista,
krasna Hana je, devojka mlada.
Hudo kolne, strele siplje majka,
strele sive iz oči grozečih:
„Kaj bleščiš se, kaj se kosaš s solncem,
gizdava ti roža, oj strupenka,
kaj mi čaraš, kaj mi sina mamiš!“

Hej, ponosno zaleskeče v solncu
gizdava se roža, krasna Hana,
otrov nudi mlademu junaku,
otrov temno-rdečih, rujnih usten.
„Sijem, čaram tebi, majka, sina,
sladkega mu strupa piti dajem
in ovijam se ga strastno, žarko,
da omamim ga s telescem belim.

Mesto belo, kaj si se zavilo
v meglo, z dimom črnim se zakrilo?
Mar divja po tebi gladna kuga,
mar te robí, pleni rabelj-paša?
Ne pustoši, ne mori me kuga
in ne robí paša me krvavi —
zapalila lepa me devojka
je sinoči raz altano zlato,
zapalila me je z bliski, z ognjem,
zapalila s črnim me očesom.

C. Golar.

Lepa Vida.

Spisal Ivan Cankar.

zunaj je solnce, ali solnce potuje bogvekam, že je daleč in sence prihajajo; tam pod oknom so kostanji, ali listje je orumenelo, grbi se in pada trepetaje; šel je človek zunaj, pod kostanji, ali ko je šel mimo, mu je šinila senca preko obraza, domislil se je bogve česa in je zavzdihnil.

Zavzdihnili je, ki je stala ob oknu, zakaj žal ji je bilo solnca in tudi listja, ki je bilo nekoč tako zeleno, in tistih velikih cvetov, ki so dišali in jih ni bilo več.

Ogrnil ji je ovratnik preko ramen in se je dotaknil njenih las. In ko jo je vprašal, ni odgovorila, še komaj se je ozrla nanj, ki jo je ljubil strahoma. Kako bi mu pač odgovorila? Bilo je zaradi solnca, ki je že daleč, in tudi zaradi kostanjev vdovcev in zaradi senc, ki prihajajo in legajo tiho na srce.

✱

Takrat pa je bilo solnce še visoko na nebu in kostanji so bili še vsi nedeljski.

Oblečena je bila v dolg popotni plašč, na glavi je imela širok klobuk in pod klobukom rdečo rožo. Ker je bila pomlad vsenaokoli, je bil njen obraz vesel in rdeč, v očeh je bila Velika noč.

Tako je šla preko perona, ozrla se še malo za grbavo damo, ki je odhajala žalostno, nato pa je stopila ter se lepo nastanila v kupeju.

Prijetno je, če potuje človek in ima doma moža, ki čaka v skrbeh in zavzdihne, kadar se ozre po tihi sobi. Prinesla bi mu bonbonov kakor otroku, položila si glavo njegovo na kolena ter ga malo pobožala, tako morda, da bi mu padli kuštravi lasje na čelo, in bi se zasmejala, kadar bi vzdignil glavo.

Od sreče in spomladanskega veselja se je zasmejala in oni človek, ki je sedel nasproti, se je vzdramil in si je pomel strahoma oči. Nato si je popravil ovratnik in kravato, počesal si je z roko lase ter se poklonil. To je bilo takrat, ko je sijalo zunaj solnce.

Ker sta bila tako sama in je bilo v kupeju toplo in prijetno, sta se razgovarjala o lepih stvareh, o samih takih stvareh, ki jih je oblivalo spomladansko solnce in ki so dišale po kostanjevem cvetju.

Tako na priliko je pripovedovala ona o tistih časih, ko je nosila še kito na hrbtu in rdečo pentljo v kiti. Sredi lepe pokrajine, sredi zelenih holmov, tam leži vas in sredi vasi je bila hiša. Zelena okna ima in na oknu so rože. Pa se bliža večer, topli spomladanski mrak, že klonejo rože v polspanju. In kaj je takrat zašumelo na pesku, na beli stezi tam ob vrtu? Oglasili so se plašni in nerodni koraki, velike in plašne oči so pogledale preko vrta proti zelenemu oknu, tja, kjer rastejo rože in kjer gledajo izza rož velike in plašne oči. Narahlo so hreščali koraki na pesku, razmeknili so se na vrtu rosní grmi in so zašumeli. „St!“ Odprla so se vrata oprezno, toda zaškripala so narahlo. „St!“ Tako je trepetalo ob ograji dvoje majhnih plašnih src, komaj se je upala roka dotekniti roke in oči so se umikale. Ker se je bližal večer, topli spomladanski mrak, so se nenadoma napele ustnice in so vztrepetale, glava se je sklonila in dvoje krepkih, vročih rok se je oklenilo njenega pasu . . . Tisti večer je jokala v postelji in nikoli več ni stala ob ograji s tako plašnimi očmi in tako majhnim in trepetajočim srcem.

On, na priliko, pa je pripovedoval o tistih časih, ko je še sanjal o lepem in junaškem življenju, o veliki ljubezni in slavnih delih. Bila je tam aleja in večer se je bližal, topli spomladanski mrak. In kaj je takrat zašumelo na belem pesku pod kostanjem? Z lahkolenenimi koraki je prihajala, v senci širokega klobuka so sanjale oči, o lepih deželah pač, o veliki ljubezni. In ko je prišla mimo, je padla na pesek majhna dišeča rokavica. Sklonil se je in se je poklonil viteško ter je stal pred njo ves trepetajoč. Zasmejale so se njene oči, tudi njene ustnice so se narahlo nasmehnile in šla je dalje z lahkolenenimi koraki. Tisto noč ni spal; iskal je je, koder je hodil, in je ni več našel.

„Bila je edina, ki sem jo ljubil.“

Preko zelene ravni je hitel vlak in že so legale sence na zeleno ravan, vzdigale so se že večerne sanje proti nebu. V kupeju je bilo toplo in prijetno, govorila sta šepetaje, da bi ne motila lepega miru, ki je bil v njunih srcih. Kakor da bi se bila poznala že iz davnih časov, že iz predzavednih sanj. Nič te ne vprašujem, prijatelj, odkod si, kdo si, kam te vodi ta dolga pot. Tvoje sanje so vzrasle iz mojih in moje so se porodile iz tvojih.

Toplota je legala na telo, legala na oči; tako čist in sladek mir je bil v duši, da bi ga motila, če bi zgenila z roko, če bi morda odgrnila okno, da bi posijal mesec v kupe.

Vračale so se sanje, že pozabljene, skoro že pokopane; in čudne otroške želje so se vračale, po daljnih lepih deželah, po viteški ljubezni, da, celo po tistih samotnih gradovih, koder hodijo zaklete kraljične po dolgih temnih hodnikih, v srcu hrepenenje po daljnodaljni svobodi.

V polspanju, v polsanjah je govorila šepetaje, in ko je bil še srečen in miren smehljaj na njenih ustnicah, se je porodila v njenem srcu čudna misel, da je bila sreča samo tedaj, samo tam — v tistem otroškem hrepenenju po daljnih lepih deželah, po viteški ljubezni in po zakletih gradovih. Hitre so bile takrat sanje, preko zemlje so švigale jadrno in onostran zemlje, na čudovite, polpoznane svetove, tja v daljnodaljno svobodo. Zdaj pa se pomika vlak tako počasi, tako trudno in leno že stopajo noge, tako počasi in plašno romajo misli od holma do holma . . . Ustnice so se smehljale srečno, in ko so se smehljale, je zavzdihnila narahlo in je odprla oči.

In v obraz so ji sijale oči njegove, tako čiste in mirne; tudi v njih so bile sanje, bilo je hrepenenje po daljnih deželah, po viteški ljubezni in zakletih gradovih.

Jokala je takrat ves večer in nikoli več niso bile njene oči tako otroško plašne in tako ni trepetalo njeno srce nikoli več.

„Bil je edini, ki sem ga ljubila.“

Nato pa so se sanje utrudile, skoro so ohromele.

Govorila sta in v glasu njenem in njegovem je bilo nekoliko trpkosti, komaj zavednega obžalovanja.

Vzdramile so se bile nenadoma tiste majhne rane, ki jih človek skoro ne čuti, kadar se prikaže prvokrat drobna kapljica krvi, ki pa se pozneje, bogvekdaj, nenadoma odpro in zakrvave z veliko silo. Ena sama slučajna neprijazna beseda, en sam hipen pogled, ah, morda samo senca, ki je bila šinila komaj vidno in pobliskoma preko ustnic . . . Zgrudi se človek od velike bolečine in vstane pomlajen, ali drobne ranice grizejo, ni zdravnika zanje, drobni črvi glojejo neprestano, razglojejo srce in lice.

Zavzdihnila je in tudi smehljaja ni bilo več na njenih ustnicah. Počasi se je pomikal vlak preko ravnine, počasi in trudoma so romale misli.

Legel je mrak in legla je že noč, zasvetila se je dremotna luč v kupeju. Dolga je še vožnja in dolga je še pot in zmerom bolj

trudne so misli in nevesele. Nevesele, hrome in nadležne bodo romale naposled po pustih klancih v dolino.

Vzdignile so se trepalnice in v obraz so ji zasvetile njegove oči.

„Samo v sanjah, samo v tistem otroškem hrepenenju je resnica in življenje; in drugo vse je življenja ponesrečen poskus . . .“

Samo v sanjah . . . v tistem otroškem hrepenenju . . .

In ustnice so se spet nasmehnile, polagoma so padale trudne trepalnice. Toplo in prijetno je bilo v kupeju, kakor po zimi, o mraku, v zakurjeni izbi, ko je zunaj sneg in mraz.

Neprestano in tiho padajo veliki beli kosmi; nebo se je bilo združilo z zemljo, od zemlje do neba neizmeren bel oblak. V izbi je gorko in tiho, včasih zapraskeče v peči ter se zasveti v žarni rdeči svetlobi. Stopila je po prstih k durim in je poslušala. Enakomerno praska pero po papirju, včasih se premakne stol. In tedaj se domisli, da bi napravila črno kavo. Ni bilo prav, zakaj zdravnik mu jo je bil odsvetoval, toda zakaj bi je ne pil? Samo majhno čašico vroče dišeče kave. Odprla bi narahlo duri, stopila k mizi po prstih in nasmehljala bi se mu v oči. Tudi on bi se ji nasmehnil in bi ji morda celo nalahko pobožal roko. En sam trenotek bi bil, ali bil bi velik praznik. Hodila je oprezno, zato da bi ne slišal v sobo in da bi ga iznenadila. Tako je odprla duri narahlo, lepa mlada žena, belo čašico na belem krožniku, in se je smehljala kakor otrok, ki je zagrešil vesel greh iz vesele ljubezni. „Idi! Čemu me motiš?“ Tuj in neprijazen je bil njegov pogled, zazebljo jo je na obrazu in umeknila se je za korak. Samo trenotna senca je bila zastrla njegove oči, je legla na njegov glas in izginila je takoj, komaj še je ostal sled na njegovih ustnicah, ki so se nasmehljale. „No, daj, da ti poljubim roko, ti duša moja!“ Vesele so bile zdaj njegove oči, toda ona ni več čutila njih toplote, tudi ni spoznala več prijazne ljubezni, ki je bila v njegovem glasu, in komaj je čutila gorke ustnice, ki so se bile doteknile njenih prstov. Ko se je vrnila v izbo, je sedla k oknu in je naslonila glavo ob dlan. Tedaj je videla zunaj žalostno in tiho zimsko noč, ki je bila legla na mesto, na vso mrzlo mrtvo zemljo. Veliki beli kosmi so padali neprestano, kakor z oprezno nevidno roko se je včasih narahlo doteknilo okna. Klonila ji je glava in mraz ji je legel na čelo, v srce . . .

Zdrznila se je in se je vzdramila. Ob tistem trenutku pa je začutila na svojih ustnicah vroče trepetajoče ustnice, okoli pasu vroče trepetajoče roke. Vstal je in je stal pred njo in njegove oči so sijale v čistem ognju.

Vlak je hitel preko ravni, skozi mirno spomladansko noč. Dre-motna luč je sijala od stropa, včasih, ob ovinku, je zasvetil mesec v kupe. Zgodilo se je, da je bil ugledal nenadoma svoje sanje, tiste že polpozabljene, skoro že zakopane; in njo je ugledal, ki je stal nekoč pred njo mlad in trepetajoč in ki je je iskal in je ni našel. Izpremenila se je pač nekoliko; njene oči, takrat črne, so bile svet-lejše, ustnice so bile bolj napete in bolj rdeče, tudi frizura je bila drugačna. In ko so se trepalnice zatisnile, ko so se smehljale vroče ustnice v polspanju, tedaj se je zgenila žalost v njegovem srcu, vzdignilo se je hrepenenje in ga je vsega ovladalo, tako da je vstal in se sklonil k njej ter pokleknil prednjo in jo objel.

Da, zgodilo se je, da je ugledala nenadoma tiste že polpo-zabljene, skoro že zakopane sanje. Tam tisto belo hišo z zelenimi okni in vrt okoli hiše in belo stezo ob vrtu. Na belem pesku so se oglasili koraki, bližali so se plašno . . . „St!“ . . . In oprezno so se odprla vrata, zaškripala so nekoliko . . . „St!“ . . . Ali iz-premenil se je; njegove oči, takrat jasne in rjave, so bile črne, ležale so globoko v senci košatih strnjenih obrvi. Njegov obraz ni bil več tako poln in blede je bil. Zakaj počasi se je pomikal zdaj vlak in sanje so bile trudne.

Zasvetile so se žarke bele luči na peronu, izprevodnik je klical. Stala sta si molče nasproti, komaj sta si stisnila roko.

*

Visoko je bilo takrat solnce in kostanji so cvetli. Ali zdaj hiti solnce, potuje bogvekam, in kostanji pod oknom so že orumeneli in listje pada trepetaje. Šel je nekdo zunaj, pod kostanji, in ko je šel mimo, mu je šinila senca preko obraza, domislil se je pač za trenotek tistih skoro že zakopanih sanj in je zavzdihnil. Morda bi postal in morda bi mu zasijale oči ob motnem spominu, ko bi se ozrl na okno. Šel je mimo in koraki so utihnili.

Zavzdihnila je, ki je stala ob oknu, zakaj žal ji je bilo solnca in tudi listja, ki je bilo nekoč tako zeleno in tistih velikih cvetov, ki so dišali in jih ni bilo več.

Ogrnil ji je ovratnik preko ramen in se je dotaknil njenih las. Ali komaj se je ozrla nanj in njen pogled je bil tuj in neprijazen...

Zakaj samo v sanjah, samo v tistem otroškem hrepenenju je resnica in življenje; vse drugo je življenja ponesrečen poskus . . .

Izpreletel ga je mraz, ko se je ozrla nanj, ki jo je ljubil strahoma. Okrenila se je počasi in je šla in ga je ostavila. Na pragu ji je zdrknil ovratnik raz ramena in duri so se samo nalahko priprle.

Bitje in žitje Bleiweisovih „Novic“.

(1843—1902)

Spisal prof. dr. Jos. Tominšek.

V.

ako se je oficiozno sodila v „Novical“ poezija, to nam priča poleg drugih pojavov najjasneje nenaravna navdušenost za Koseskega. Dandanašnji smo toliko objektivni, da prisojamo tudi njemu vrednost in ceno, ki mu po pravici gre; tudi razumemo, da je prekipevala zanj navdušenost v onih časih, ki so ljubili hrupne fraze in naraven ali nenaraven entuziazem, ali obsojati moramo koseskomanijo vobče, posebno pa v onih časih, ko ni imela več nikake podlage in je bila celo kvarna, ker je tvarjala napačne pojme o poeziji in se je njej v korist delala krivica drugim. Drastično se je to pokazalo l. 1866. (stran 145. idd.) v oceni Prešernove izdaje s Stritarjevim uvodom. „Novice“ so sicer v vsaki oceni našale le hvalo, kolikor se je dalo, in niso bile skope z laskavimi priznavami; ako pa je bilo kaj prirekati, so se izražale skrajno previdno in obzirno; Stritarjev uvod pa je zbudil v uredništvu „Novic“ neko sveto ogorčenost, ki je dobila brez vsake reserve očitnega duška. Če smo prebirali prejšnje letnike „Novic“, se nam zdi ta odločnost čudna; ali že iz prvih stavkov ocene se pokaže pravi vzrok te v slovstvenem oddelku nenavadno ostre pisave: „Novice“ so govorile — „pro domo“, zavzele so se za svojega ljubljenca, za Koseskega, ki ga je Stritar — najhujša kritika! — ignoriral. „Novice“ pišejo: „Stritar je pred Prešernom videl le Vodnika, vrstnika Prešernovega nobenega in tudi potomca nobenega, zato se ta sestavek res more bolj imenovati himna kakor kritika Prešernovih pesem.“ — Že tukaj slutimo, kam meri očitanje; vendar hoče kritik podati svojemu mnenju širše ozadje, obenem pa se osigurati proti očitanju, da ga vodi mržnja napram Prešernu, češ, „da je (Prešeren) prvi lirčni pesnik, to je že danes dognano“, ali „pesem je sicer krasna stvar, al le ena cvetlica je med družim cvetjem na narodnem polji.“ — Kaj pravite k tej cvetoči sentenciji? Ne prisojali bi temu kritiku toliko zlobnosti, da premaknivši težišče prevrne vse vprašanje in z drznim skokom zapusti nevidno višino pesništva in se ustopi v sredo med živobarvno in številni masi tako

pristopno „narodnost“, ne prisojali, pravim, ko bi ne bili doživeli novih zgledov, kako se izkorišča Prešernova narodnost v kvar njegove poezije. Ali je še treba naglašati, da je tako naziranje neumevno za vsakega, ki je čital Prešerna, da bije nadalje pravičnosti v obraz! Seveda! Marsikateremu pesniku in tudi — pesniku je tako kritikovanje pogodi; saj si lahko na tihem misti: „Glejte, glejte! Ta Prešeren je le lepe „pesmi“ delal, to je le ena cvetica na narodnem polju; jaz pa jih imam zbranih cel snop!“ Zlasti velika tolažba je tako pravilo za vse „delavce na narodnem polju,“ ki niso pesniki... Kaj pa bi rekli, ko bi vstal Prešeren in bi vse take začel presojsati le s svojega stališča?! Ko bi n. pr. s svojega Pegaza sodil zasluznega moža, ki je pisal v istem letniku „Novic“ o „prešičjih trihinah“? Potem bi se nemara razni taki presojevalci Prešerna zavedeli, kam dovede tako premikanje stališča!

Pa hvala Bogu, saj je Prešeren sigurno mrtev in ne bo ga več! Tudi Novičarji so se l. 1866. čutili varne pred njim... Zato so, vsaj začasno, lahko brez skrbi povzdigali v nebo svojega Koseskega; ravnali so pa tako naivno, da se mora reči: način je vreden predmeta! „Novice“ namreč nadaljujejo na navedenem mestu: „Ako se piše „ozir na našo mlado literaturo“ (namreč v omenjenem Stritarjevem uvodu) in se v takem popisu ozira celo na pesnike tujih narodov, čudno se nam dozdeva potem to, da se ignorira mojster, ki je bil vrstnik Prešernov: Koseski, kteremu je svet izvedencev(!) že davno ves navdušen priznal slavo, da je prvi v pesništvu odprl nam pred njim neznane, čudapolne zaklade jezika slovenskega, njegovo neizmerno krepost in veličanstvo.“ Evo kritike! Kaj se pohvalno povzdiguje pri tem „mojstru“ pevcev? „Da je odprl vsem pred njim neznane... zaklade jezika slovenskega.“ Kaki so ti zakladi? Menda celo to, kar nam zbuja zono pri Koseskega „raznih“ in drugih delih, njegovi, prav njegovi koseskizmi! Takih „cvetk na narodnem(!) polju“ res ni nikdar poduhal Prešeren. — Umestneje je, kar še sledi, ker zdaj kritik ni več skušal utemeljevati navdušenosti za Koseskega z notranjimi razlogi, ampak se je zadovoljil s konstatovanjem, da je Koseski — in to je res — imel dovolj navdušenih občudovalcev; s takim dokazilom se pri občinstvu itak doseže največ: fakta so boljša nego argumenti. „Tudi Prešeren“, nadaljuje kritik, „je bil osupnjen, ko je leta 1844. prišla na dan Koseskega „Slovenija“, in prav res se je videlo takrat, kar Latinec poje: obstupuere omnes. In čedalje več je bilo navdušenja

o Koseskega geniju, ko so sledile druge izvirne pesni in prevodi... Radujemo se, da imamo Prešerna, v radosti do njega pa nikdar ne zabimo domačih prvakov(!).“ To je zopet čuden stavek!

VI.

1. V tej zadevi stopa na dan latentna kriza, ki je v njo zašlo slovensko leposlovje. Razvijali so se mladi talenti, ki se niso več zadovoljili z leposlovjem „Novic“; geslo „umetnost za umetnost“ je kot slutnja že bilo vpisano v mladih duhovih; zato so posegali nazaj do Prešerna. Saj so bili običajni pesniki „Novic“ sicer praktični, tudi navdušeni možje, ali umetniki niso bili, kakor seveda tudi ne oče Bleiweis; učili so se na pamet svojega Koseskega, naj so njegove zavite besede razumeli ali ne, povzdigovali so ga tem bolj, čim bolj ga je prezirala mladina, vzgojena že v duhu, ki ga je prižgalo leto 1848. Stari voditelji naroda so s strahom opazali, da se krši disciplina, ki so je bili vajeni izza svoje dobe, da postaja delovanje razcepljenejše, da hočejo „mladi“ voziti po svoje, ne priznavajoč avtoritete zaslužnih mož. Na zunaj se je pokazalo to posebno jasno, ker „Novice“ niso več zadostovale slovstvenim potrebam Slovencev in so poleg njih vstajala druga podjetja, taka, ki so stopila izrecno ali na tihem ž njimi v nasprotje. Zato začujemo iz „Novic“ često elegične tožbe o neslogi med Slovenci in željno toženje po zlatih starih časih, ko so bili še vsi ene misli in ene želje . . .

Krivično pa bi bilo, ko bi pritrjevali, kar se tako rado dogaja, le „mladini“; v svoji gorečnosti so ti marsikaj pretiravali in si — mladina je že taka — domišljevali, da so velereformatorji in zveličarji. Zato tiči lep košček resnice v „Odgovoru o kritiki“ (v Glasniku), ki ga je napisal Bleiweis že leta 1858., stran 356. in ga naslovil na Cegnarja: „G. Cegnar pravi, da na mladih stoji svet. Ker je tu sploh le govorjenje od slovstva slovenskega, smemo misliti, da g. Cegnar meni, da na mladih stoji slovensko slovstvo. Ker smo mi tako daleč od starosti, kakor je gosp. Cegnar od mladosti, tedaj se nobenemu med nama ne more očitati enostranost. Zatega voljo ne bo ne njemu ne nam odgovor težak, ako vprašamo: ali je velika večina pisateljev naših, ki jih čislamo po doveršenih delih svoje pervake, iz verste mladenčev ali pa iz verste možakov? Ne, da bi iz serca ne spoštovali nadepolnih pa oskromnih mladenčev, in z veseljem rečemo, da so nam v slavo res knjige nekterih

mladih rojakov, al sila, sila malo jih je, večina drugih naših slovstvenih del izvira od mož, ki so že prestopili . . . leta mladosti . . . Tako je in ne drugač . . . Da je nekteri mladeneč, ki je par pol v kak časniki že pisal, v svojo slavo tako zamaknjen, da res misli, da mu ga ni verstnika pod solncem, nas uči skušnja, al ravno trezna kritika se ne sme zamakniti s takimi zamaknjenci . . . Da, bogme, na takih ne stoji svet, je menda preočito. Zato le trezno! le trezno! . . . Na beli dan naj stopi, kdor kaj v omari ima; če res kaj velja, se mu bo že splačalo. H koncu le še to: „Čemu le hrup po kritiki! Začnite jo, kakor Vam je drago; saj vam je nobeden ne brani. Kdor od take reči le samo govori, pa se je nikoli ne loti, — kako se pravi takemu?“

Leta 1858. je bil Bleiweis še popolnoma upravičen tako pisati. Ni pač pričakoval, da ga bodo „mladi“ kmalu prijeli za besedo: „na beli dan naj stopi, kdor kaj v omari ima!“ — Postopanje „Novic“ leta 1866. pa se mora imenovati vsekako tesnosrčno.

2. Zlasti so se Novičarji zavedali, da jim vstaja v Stritarjevem „Zvonu“ bolj nasprotnik nego pomočnik. Kakor v kljubovanje je bilo zdaj ugojeno tudi drugemu Bleiweisovemu pozivu iz leta 1858.: „Čemu le hrup po kritiki! Začnite jo, kakor Vam je drago!“ In „Zvon“ jo je začel! — Po takem se razlaga malo čuden pozdrav, ki so ga prinesle „Novice“ „Zvonu“ leta 1870., stran 13. Začetek se glasi še prav laskavo: „Zloga imenuj se zvon, mir naj prvi poje don“, tako je ob novem letu zapel Stritarjev Zvon, željno pričakovan list, ki bo po tem takem ne le čisto vzorno slovenščino širil, temuč tudi . . . ljubezen in edinost glasil. Bodi to znamenje boljših dni!“ Osupnejo nas pa nastopne besede: „Kajti ne kratkoviden, marveč res slep mora biti, kdor koli ne sprevidi, da hođimo Slovenci po pogubivni cesti . . . Vzemimo, da bi kak Slovenski Epimenid¹⁾ konec leta 1860. bil zašel kam v kako kraško špiljo ter ondi preždel samo zadnjih deset let in da bi zbuženemu zdaj najpred prišel v roke kupek tega ali onega slovenskega časnika, kakoršni so zdaj — kaj menite, kako bi si mel oči in poprijemal glavo, kako bi se pošlataval po životu, če res živi, če je pri zdravi pameti in če prav vidi. „Za Boga,“ dejal bi najbrže — „nismo li mi svoje dni bili vajeni le v tujstvu, le v nemškutarstvu gledati in videti strupenega sovražnika! Tukaj pa ne nahajam nego boj s slovenskimi novinami, nego mahanje po možeh, ki so za mojega časa

¹⁾ V prejšnjem stavku, ki smo ga tu izpustili, je omenjen Krečan Epimenid, ki prespavši 40 let sveta ni več spoznal.

bili zaslužni delalci na narodnem polji, ki so bili slavni veljaki in vodniki ter so se odlikovali z najčistejšim rodoljubjem. Kaj se je moralo le zgoditi!“ Tako bi se čudil naš jamar. Ko bi potlej, razgledavši, sprevidel, da je sprememba le v mislih in v značaju nekterih Slovencev, ne pa v djanskih okolnostih, ki so danes ravno tako žalostne kakor so pred desetimi leti bile — utekel bi, mislim, raje nazaj in skril se v svojo jamo, nego da bi gledal tako golemo zaslepljenost... Zedinimo to malo moči, kar jih imamo, in držimo se trdno, ker sovražnik dela huje kot kedaj. Delajmo složno na političnem poprišču, delajmo marljivo na književnem polji, ne spodkopujmo se, temuč spodbujajmo drug drugega k vspešnemu delu.“ — Onemu odstavku o „veljakih“ in „vodnikih“ se pač malo nasmihamo, še bolj svetobežnemu početju namišljenega Epimenida, pritrjujemo pa radi lepemu pozivu k slogi. A pri vsem tem vprašujemo: „Zakaj vse to na naslov Zvona?“ Zadeva nam postane jasna, če pregledamo Zvonove sotrudnike; to so sami „mladi“, vroče glave, a brhki talenti, vsi po svojem značaju nezadovoljni s silo praktično, koristno, ali suhoparno delavnostjo „Novic“. Stritarja so vrhu tega Novice že bile enkrat zgrabile, kakor smo slišali; posebno nevaren pa je bil zanje razpor z dosedanjim sotrudnikom Levstikom, razpor, ki je postal tem hujši, ko je dobil — zaradi Vodnikovega rokopisa — osebno ost, naperjeno proti Bleiweisu samemu.

Da se Novičarji s takimi nasprotniki niso mogli meriti, komu bi to ne bilo kar od kraja jasno? Kot polemik je Levstik še nedosežen, četudi odvezamo njegovo brezobzirnost; tak stilist in sarkast je pač mogel hudo zadeti nasprotnike, s kakršnimi je imel to pot posla, nasprotnike, ki jim je bilo tako lahko priti do živega. In njegov „Pavliha“, dokler je izhajal, ter „Zvon“ (1870.) sta včasih, zlasti izprva, bolj prikrito, pozneje pa očitno planila po glavnih Novičarjih. Posebno izborni so „Pasji pogovori“ (Zvon, 1870, stran 266. idd.); v njih govori gospodar svojemu psu pinču n. pr. tako-le: „Ko me pogledaš (namreč pinč) s svojim jasnim, nedolžnim, zvestim očesom, pripognil bi se, objel te in poljubil (pinča!). A ko bi jaz bil poet, kakoršna sta Pindar in Koseski(!), odo bi o tebi naredil. In poslal bi jo v „Zvon“ in brali bi jo in dejali: „Ta je Kurnikova!“ A ker nissem poet, pojdem k branjevcu in kupim klobaso. In dam ti jo vso, s kožo in z mesom, in tedaj bode veliko tvoje veselje!“ — To je bila za Novičarje bridka pijača! — Ko se je kmalu potem zaradi navedene zadeve (gl. „Nov.“ 1870, str. 279.

in „Zvon“ 1870, stran 300.) sprl Levstik z Bleiweisom, ga je na strani 294. napadel naravnost kot „očeta“ (zopet v „Pasjih pogovorih“): „On germi in bliska po vsej slovenski deželi, jasno vreme dela in dež, sneg in točo v pratiki. V začetku je rekel: „Bodi Slovenija!“ In bila je Slovenija. Bila pa je še pusta in prazna in teme so jo krile čez in čez. In ustvaril je eno veliko luč, ki izhaja na teden, in imenoval jo je „Novice“! In eno majheno luč, ki izhaja na leto, in dejal ji je „Pratika“!“ —

To je bilo hudo, prehudo! Duhovito in ostro, ali — resnice ne smemo prikrivati — tudi krivično.

(Dalje prih.)

Ti praviš, da me ljubiš ...

Ti praviš, da me ljubiš, toda čuj,
vse tvoje prednice so to trdile,
pa so me vendarle za nos vodile.
In zdaj jim človek še sonete kuj!

No, al se lažeš mi, dekle, al ne,
ko drugim pel bom tudi tebi hvalo,
za vse te ure božje, ko iskalo
je sreče moje žalostno srce.

A. Gradnik.

Večer.

Š črnimi objel rokami
zemljo vso je trudni mrak,
le tam daleč nad gorami
jasen še blesti se trak.

Bolj in bolj prameni rožni
v temno se gubijo noč:
tak zbledel v duši tožni
mlade vere svetla moč.

Daleč tamkaj za gorami
solnčna moja sreča spi,
s črnimi zastrl rokami
mrak do nje je vse poti.

Črez globine in slemena
plava tjakaj le moj sen,
tih oblaček od plamena
zadnjih žarkov pozlačen.

K—r.

Na ovinku.

Spisal dr. Ivo Šorli.

enkrat, nepričakovano je zašumelo, da je naglo obrnil glavo in pogledal skozi okno. Potem pa je podprl z levico svoje čelo in se zazrl ven. V mehki črti se je vzpenjal nizek holm od srede okenske odprtine do vrha, pod to črto dvoje drevesnih skupin sredi sočne zelene trave, nad njo pa precejšnji kos neba.

Stanoval je tu že pet let. Prej dve še kot samec, in ko se je poročil, je pregovoril svojo prejšnjo gospodinjjo, da se je ona umaknila in mu prepustila celo stanovanje. Ni že več mogel zapustiti te prijazne hiše ob znožju edinega griča daleč naokrog, ki mu je prej nekoliko nadomeščal njegove gore sredi teh neznosno enakomernih ravnin. Posebno pa iz te svoje ljube, svetle sobice ni maral in od te krasne slike v okviru svojega okna. Vedel je dobro, da bi storil Almi veliko veselje, ako bi prepustil njej ta tihi kotiček, a naredil se je gluhega in slepega, ko je nekoč nekaj takega namignila; in odlej je imel mir.

Zunaj je vršelo močnejše in močnejše. Čutil je, kako se nekaj taja v njem, in z brezkončno razkošnostjo v srcu je gledal ven. Mesec dni krute vročine, zadnja dva dneva pa tista topa hudobna soparica; odvadil se je bil že zreti skozi okno. Človek res že ni vedel več, ali je narava popolnoma umrla ali pa samo padla v brezčuten sen, zdaj pa je hipoma spet zasopla, globoko in veselo, in nje dihanje je bilo kakor dihanje človeka, katerega je nekdo dolgo tiščal za vrat in ki hoče zdaj naglo napolniti prazna pljuča, ko so mu prsi zopet proste.

Prvi grom. Daleč in jedva slišen, samo še neko zamolklo bobnenje. Kakor je bil ves ta svet okrog njega brez mej in brez ostrih potez, tako je bilo tudi to grmenje izgubljeno črez vse severno nebo, široko in razblinjeno, in spominjal se je z nejasnim hrepenenjem onih krepkih, jedrih, ostrih udarov nad divje kipečimi gorami daleč tam gori.

Smreke tik pod slemenom so postajale bolj in bolj nemirne, veliki kostanji pod njegovim oknom pa so stali še vedno skoro nepremično in šumelo je v njih še daleč in globoko.

Vstal je bil in stopil k oknu. Par težkih kapelj mu je udarilo z vso silo v obraz in kostanji so završeli močnejše. Ozrl se je počasi

po sobi in oko mu je obstalo v zrcalu na nasprotni strani. Opazoval je pozorno svojo krepko postavo, potem pa ježno stresel glavo.

Nikdar ni mogel trpeti šibkotnežev in za vse, ki so padli v borbi z usodo, je imel že kot mladenič samo zaničljiv zasmeh. Želel si je celo velikih konfliktov v svojem življenju, da bi mogel ljudem pokazati, kaj se to pravi: moč, volja, močatost. In dasi mu je pozneje često vstajala misel, da more biti popolnoma odločen samo popolnoma brezsrčen človek, ni mogel vendar nikdar verjeti, da bi mogel kdaj on sam zaiti v življenje, kakršno zdaj živi.

Gromi so se valili bliže in bilo je, kakor da dobivajo počasi neke trdne oblike; na nebu je bilo mogoče razločevati tuintam mesto, ki je bilo bolj črno nego tisti edini črni oblak, ki je segal od severa do juga, od vzhoda do zahoda. A še vedno so bili vsi oblaki en sam oblak in vsi gromi eno samo nepretrgano, enakomerno bobnenje.

A naenkrat je zagorelo sredi črne zaves, skoro navpično nad slemenom holma in na istem mestu je hip pozneje počilo kratko in silno in vse drevje je obstalo kakor okamenelo. Potem pa je spet privršelo od nekod, da so kostanji sklonili svoje mogočne glave globoko doli proti zemlji in smreke so se zvijale gori na vrhu, kakor bi bile strahu zblaznele, kakor bi hotele oprostiti svoje noge iz zemlje in zbežati; a ta zemlja jih je stiskala nase in se borila z njimi, da so ji prsi hrople . . .

Lehka rdečica mu je bila prevlekla zdrava, zagorela lica in nezrekljivo mu je bilo v duši . . . Zdaj da bi prišla, tako kakor je sanjal nekdanj ob takih urah. Vsa trepetajoča in boječa da bi prišla in se ga z vsem svojim telesom ovila; in te rahlo drhteče roke bi jo stiskale k sebi . . .

Enkrat je bila res prišla, prvi mesec njenega zakona. Poklical jo je bil k sebi k oknu in jo divje objel in ona se mu je gorko privila.

Gorko — več ni znala, ni mogla. Gorki so bili njeni objemi, gorki njeni poljubi, gorka nekdanj njena pisma s tisto elegantno gorko pisavo, gorka je bila njena ljubezen, gorka vsa njena duša. Vse gorko in nič več. Gorka kakor to poletno solnce, ki tako počasi, počasi pije iz zemlje ves sok, vso moč, ki počasi, počasi umira pod njim zadnje zelenje in zadnji cvet in ki pušča za sabo prav isto, kar slana in led . . .

In sklonil se je nad svojo dušo in gledal dolgo vanjo. Široka planjava, kakor ta-le okrog njega, vse zelenje uvelo, vse cvetje mrtvo, vsi slavci daleč gori zadaj po senčnatih logih in visoko na nebu to prijazno, dobrotno, svetlo, proketo solnce. Tuintam pogleda kak

oblak izza puščave, dvigne se plašno za ped po nebu navzgor in spet izgine.

Spomnil se je sinočnjega večera. Odhajali so iz gostilne, cela družba. Njegov prijatelj dr. Jereb in njegova žena sta se bila prej nekaj sprla. Namreč on vsaj je bil zapazil, kako se je bil mladi dami vsled neke moževe opazke obrazek stemnil in se spet zjasnil, ko je doktor to kmalu jako srečno popravil. In potem je ujel on njen pogled, kako je obrnila svoje zelene oči v moža, ko sta vstala s stolov . . . Jereb se je nasmehnil in jo odpeljal.

Prijel se je za čelo ob tem spominu. Ta pogled in kar je bilo za njim! . . .

Gost dež je vršel nizdolu, veselo in močno, da ga vedno besnejši veter ni mogel več zgeniti. Kostanji pa so iztegali svoje zelene roke široko in poželjivo navzgor . . .

Iz kuhinje je prišel Almin glas. Naročevala je gotovo dekli kaj radi večerje. Ta njen glas! Zaljubil se je bil pravzaprav najprej v ta glas in ta glas ga je omamljal prve čase, ko se mu je zdelo, kakor da poje globoko ubran, srebrn zvon iz brezkončnih, srečnih, čistih daljav mirno in toplo in dobrotno. In poslušal je dolgo in napeto in z naprej sklonjeno glavo; in potem se mu je zahotelo, da bi se oglasilo še kaj drugega ali pa kaj drugačnega. A bilo ni ničesar.

Najbrže niti opazila ni, da je zunaj nevihta, si je mislil. Navsezadnje — čemu tudi? Bilo je vroče in zbrali so se sopari na nebu. Popolnoma naravno je, da pada zdaj dež, in ker pada ta dež na listje in je nastal tudi veter, kostanji seveda šumijo.

Ne, tu ji dela krivico! Alma gotovo občuti poezijo in njena duša je globoka, neizmerno globoka — preveč jo je poznal, da bi dvomil o tem. Pred seboj je videl njene oči, velike, jasne, mirne in tako tihe kakor planinska jezera tam gori doma. Vanje gleda dan in so svetla, vanje gleda noč in so črna, okrog njih divja vihar in zvijajo se sence temnih borov v njih, a sama se nikdar ne zganejo. In vendar ve vsakdo, da niso mrtva.

Pred sabo je videl njen obraz, nje belo, jasno čelo, belo čisto polt, fina pravilna usta, zdrave, blesteče se, krepke zobe in preproste, bujne kostanjeve lase.

Jasno se je spominjal prvega vtiska, ki ga je naredil nanj ta njen obraz in njena nekoliko bolj nego srednje visoka, čvrsta, krasna postava. Označil bi bil vse z eno besedo: ideal. Tu je stala trdna, krepka, zdrava sreča pred njim. Trideset let je imel takrat in spoznal

je bil že dovolj sveta in tudi žensk, da je znal popolnoma ceniti tako dekle, kakršna je bila Alma. „Alma, vzvišena — kako zasluži to lepo ime!“ si je rekel često takrat.

„Kako zasluži to lepo ime!“ se je nasmehnil zdaj hudobno ter odstranil z okna blazinico, ki je bila že vsa premočena. „Vzvišena, nad vse vzvišena! Zdaj bi jo rad samo še videl, kaka bi bila, ako bi jaz — — — recimo, ako bi se jaz pobarabil. Prav gotovo bi ne rekla nobene besede, nobenemu človeku bi ne potožila; s svojim mirnim, vedno svečanim obrazom bi hodila okrog mene. In jaz bi postal besen in surov in bi jo razžalil, ona pa bi vprla svoje mo- gočne oči vame in bi šla dalje. In če bi jo potem objel? Ne, ona bi me ne sunila od sebe, niti sledu studa bi ne bilo opaziti na njenem obrazu, in če bi pritisnil svoje nečiste ustne na njene, bi ne zatrepetala. In jaz bi se sramoval, gabil samemu sebi, jaz bi —“

„Toda to so neumnosti“, je udaril z nogo ob tla. „Jaz sploh ne morem postati podel, nefin, ob njej vsaj ne in moram se pokoriti tej velikosti. In to je neznosno, to, da moram! Priklenjen sem nanjo in moram ž njo po tej beli, čisti, ravni cesti, ki jo hodi ona. A na desni in levi je hladen gaj in ozke, zapeljive stranstezice vabijo globoko noter v somrak. In jaz bi hotel s svojo ženo, svojo pravo zaročeno ženo včasi tja noter . . . In če bi me ona sama kdaj kar naenkrat pustila sredi ceste in hip pozneje bi zazvenel izza svežega, sočnega grmičevja poreden, nedolžnorazposajen smeh in jaz bi planil zanj! . . .“

Ustavil se je pri tej sliki in jo užival počasi. Dež je padal mirno in kostanji so stali nepremično, da se zlije nanje hladeča kopel. Smreke tam gori pa so šumele brezkončno daleč nekam . . .

„Toda — Alma! Alma na stranpoti! Kako mučen prizor!“ se je nasmehnil prezirljivo. „Zardela bi oba v zadregi in gledala, kako prideva čim prej zopet na — pravo pot.“

Ampak vsi ljudje me blagrujejo in vsi pravijo, da je to naj-srečnejši zakon v celem našem gnezdu! Kak ugled, kako spošto- vanje uživa! Kako se klanjajo moji ženi celo te velečastite dame, ki ne puste nikogar v miru, vse ji morajo priznati, da je ona naj-plemenitejša, najlepša, najizobraženejša, najpoštenejša, naj — — — da je z eno besedo poosebljeni superlativ.“

Neprijeten občutek se ga je polastil pri tej besedi. „Tepec!“ je siknil, kaj je treba tu ironije, ali morda ni res, da stoji visoko nad vsemi drugimi nego — — — nego ta-le petdeset metrov visoka krtina tu gori nad pravimi krtinami naše krasne okolice?“

Nekaj, kakor obup mu je stisnilo prsi. S studom je začutil, kako se je tudi ta druga, spočetka poštena primera spačila na koncu v nizkotno, strupeno, podlo karikaturu.

Sedel je izmučen na stol in gledal žalostno ven v te ravne, bledosvetle niti od neba do zemlje. Gromi so se bili umaknili v daljave, bliski so bili ugasnili in šumenje je postalo tako enakomerno.

„Alma!“ je vzdihnil mehko, „saj jaz ne morem nič za to, da mi je tako neznosno to življenje. In ti tudi ne moreš nič za to, da si prevelika zame.“

„Prevelika?“ Ta beseda mu zopet ni ugajala in pičila ga je neprijetno. Vstal je naglo in stopal premišljeno po sobi.

Zakaj pa naj bi bil človek tako skromen? Zavedal se je dobro, da je skozinskozi fin človek, da je dober in pošten, zrel. Kaj so njemu na primer vse te puhle zabave zunaj v svetu, kakršnih iščejo vsi drugi, kaj ga brigajo te šantanke in pevke, in ali ni njegovo srce popolnoma čisto? In čudovite poezije, čudovitih bajk, pestrih zakladov je polna njegova duša!

„Njena tudi!“ se je oglasilo nekaj v njegovih prsih. Prikimal je kakor v potrdilo. „Toda poezija njene duše,“ si je odgovarjal, „je tudi tako korektna, tako mirna, tako olimpsko pravilna, kakor vse drugo na njej.“

„In to ni zame!“ je stresnil nervozno, kakor da se hoče nečesa rešiti. „Jaz hočem krvi, jaz hočem ognja, jaz hočem strasti, jaz hočem sladke nekorektnosti, fine, lepe grešnosti. Take, take oči, polne hudičev!“ — — —

Spomnil se je zopet dr. Jerebove. A takoj je zmajal z glavo in se nasmehnil. Ne, prav ničesar ne čuti do nje. Bilo bi tudi zaman, saj ljubi svojega moža kakor nobena druga. On ve to, pa naj tudi sikajo jeziki, kar hočejo. Saj je njegov prijatelj dr. Jereb celo sam nekoč s porogljivim nasmehom opomnil, da ga baje njegova žena ne mara. In včasih mu je bilo, kakor da ta duhoviti mož prav dobro ve, kako je ž njim in Almo. „Ta mačka rada praska!“ mu je rekel nekoč, ko je bil pri njih, in pri tem je dr. Jereb dobrodušno potrkal svojo ženo po ramenu. „A to je še najboljše na njej.“

In kaj je pravzaprav na tej ženski? Srednje lepa, srednje inteligentna, srednje dobra — samo komparativ nasproti njegovemu superlativu. Toda ženska je, vseskozi ženska, navadna ženska, in to je njena moč, njen čar, to daje življenju ob njej vse polno izpremembe, da je znosno in celo prijetno. Taka je bila njegova prva ljubica Ivanka, ki jo je pustil, ker je bil takrat tako strašno pameten,

takrat s petindvajsetimi leti, ko je imel še manjše dekletke filozofirati, česar uboga stvarca ni znala.

Dež je ponehaval, oblaki so postajali bolj in bolj blede in tenki in solnce je moralo stopiti vsak trenotek še enkrat izza njih, da lepo pozdravi, predno gre.

Čutil je, da se mu je kri že izdatno umirila. In vendar mu je bilo hudo, da je ta divja krasota tako hitro izginila. Temno je gledal ven in še bolj je zgrbančil čelo, ko se je naenkrat odprlo tam zadaj nekje in je v hipu solnce izpremenilo ves vrt v zlatordečkast raj . . .

„Da, da, to je za Almo“, je prikimal, kakor da se je šele zdaj pravega spomnil, „taka poezija je zanjo“. Kako je gledala spomladi ven, ko je vse cvetlo, in kake so bile takrat njene oči! Njemu pa je postala vsa ona bela, tiha krasota že čez par dni dolgočasna. Samo nekaj ga je zgrabilo mogočno tudi spomladi. Vrt pod njegovim oknom je bil last jezuitov in proti večeru vsakega dne so se prihajali v gručah po trije šetat tod mimo. In oni kontrast — te črne postave, ti blede, nemi obrazi, nad njimi pa svetlo cvetje in ptičje žgolenje — ga je čudovito omamljal, da je slednji večer nestrpno pričakoval čudne procesije smrti sredi življenja.

Deževalo ni nič več in nad holmom je stala mavrica. Tako izmučen je bil, tako vse valovje njegove duše je bila razburkala in in raztepla nevihta, da mu je ležalo sedaj vse trudno, razbito, šibko v prsih. Bolelo je te pol ure vendar tako lepo globoko notri v njih, a zdaj zopet vse topo, vse pusto.

Ustavil se je sredi sobe in gledal dolgo v tla. In kaj sedaj? Hm, nič! Zopet trap-trap-trap po cesti naprej! Kaj naj pa drugega store? Če bi posegli veliki tragični konflikti v njegovo usodo, znal bi si pomagati, toda tu je vse tako banalno, da bi bilo vsako upiranje še bolj banalno. „Če ti naložijo malo, še čutiš ne, če ti naložijo preveč, te breme stre, toda meni so dali ravno toliko, da ni ne premalo ne preveč, zato je treba nesti.“

„Sicer pa — zakaj se sploh ustavljam in branim? Pravzaprav me preganja samo fiksna ideja, da se ne vdam: ker sem se zaklel, da se ne vdam.“ —

Sedel je spet na stol, podprl glavo in gledal ven in gledal daleč . . .

Da, kako strastno je govoril tisti večer, ko se je poslavljajal po zadnjem izpitu na univerzi od tovarišev. Bilo jih je malo, a bili so dečki! In prisegli so si, da se bodo borili za svojo mladost, dokler

se bodo mogli. In ali si jo je kdo izmed njih ohranil? Ne, niti eden; vsi so postali pristni, prepričani filistri.

On je zadnji. In tudi on se hoče podati, še nocoj!

„Še je volje v meni, še je moči,“ se je vzravnal ponosno; „obrnimo sulico in borimo se za to, proti čemur smo stali! S temile svojimi žilavimi rokami, s katerimi sem si ustvaril eksistenco, s katerimi sem se preboril do svojega današnjega mesta v človeški družbi, hočem streti vse to, kar mi je na poti — do filistra. A najprej proč iz te sobe, ven izmed teh spominov! Bojim se, če bi začelo spet šumeti tam zunaj . . .“

Še enkrat se mu je noga ustavila, še enkrat je sklonil glavo in se zazrl v pod, potem se je obrnil naglo proti durim in šel v kuhinjo.

Alma je stala pri ognjišču in zajemala ravno z luknjastim korčkom cmoke iz lonca na porcelanast krožnik. Malo luči je še prihajalo od zunaj in odsev ognja se je veselo igral po njenem tihem, lahko razgretim obrazu.

„Ti, Almica, meni se zdi, da imaš že dolgo neko skrito željo,“ jo je nagovoril prijazno.

Pogledala ga je radovedno.

„Odstopim ti svojo sobo, če hočeš. Zdaj jeseni bo lepo tam zadaj.“

S korčkom v desnici mu je ovila svojo gorko, mehko levico okrog vratu in naslonila glavo na rame.

„Kako si ti vedno dober, Stanko!“

Strepetal je rahlo in po celem telesu se mu je razlila topla gorkota in pritisnil ji je dolg poljub na ustnice.

Odšel je v jedilnico in čakal večerje in Alme. V duši mu je bilo sladkootožno. Spomnil se je tistega pogleda na vrt tam zadaj, ko se je bilo v maju osulo zadnje cvetje in so se odela drevesa v sočnozelene, baržunaste halje. Takrat je pričelo tam zunaj tako resnobno šumeti in čutil je, da se bliža nekaj veličastnega: zorenje in jesen. Tam je on sedaj, ta-le vihra danes je bila osula zadnje cvetje z drevesa njegovega življenja. Prišel je do ovinka. Še en pogled v slovo nazaj, potem pa veselo in mirno za brdo! . . .

Dekla je bila postavila večerjo na mizo in duh po cmokih se je bil razlezel po sobi.

Ozrl se je na nje in se jim nasmehnil dobrohotno in prijazno.

„V tem znamenjn zmagah!“ je pokimal in v duši mu je bilo mirno.

===== Konec. =====

Anica.

I.

Galebi v višini letajo,
pod njimi morje šumi
kot plašne misli v duše dnu
sredi življenja noči . . .

In dviga se šum in raste bučč
in peni se morska ravan . . .
Ah, daleč, daleč je kraj miru,
ah, daleč pokoja dan . . .

Ah, daleč za morji šumečimi,
ah, daleč za zadnjo goró,
za jadapolnim življenjem tam,
za groba mrtvo nočjó . . .

II.

Molčijo dalje nocoj,
samó morje šumi,
samó moja nemirna duša
k tebi hrepeni.

Ti si moj svetli dan,
ti si moj svetli raj —
zavrženi, izgubljeni
za vekomaj . . .

III.

Sanja, sanja nemiren večer,
nemiren — kot moja ljubav,
kakor zaljubljene ljubice
sladkonemirni pozdrav.

Anica, in ti mirno greš
in tvoje črne oči
poljubijo me, pozdravijo me —
in sam sem sredi noči . . .

Tam v strugi reka zelena šumi,
nemirna se peni naprej,
sence pošastne se zibljejo
in šum se budi sredi vej . . .

IV.

Tiho, tiho je nocoj,
da sliši se srca utrip . . .
Čuj! drobni koraki se bližajo
in ona gre mimo ta hip.

Kak lepa je, kak je krasna nocoj,
kak lica mlada ji rde,
kak črne oči ji gorijo nocoj,
kak ustne kipe in drhte! . . .

Ah, Anica ide na sladko pot,
a jaz sem sam tako —
na žalost to — na nesrečo to
grem ven pod večerno nebo.

In tam bom polglasno pesem zapel,
da na svetu je žalostno res,
da je tak daleč, tak daleč do zvezd,
tak daleč do nebes . . .

V.

Anica draga, Bog s teboj	Kot sivi mrak, kot črna noč
in sreča in sladka mladost —	od neba je splavala dol:
o, pojdi od mojih krajev proč —	srce mi trepeče, srce mi drhti
glej, nanje je padla bridkost!	in dušo objela mi bol . . .

Anica, stokrat pozdravljena!
Pozdravljene tvoje oči,
stotisočkrat poljubljene,
tvoje lepe črne oči! . . .

Roman Romanov.

Menih.

Iam zunaj, tam zunaj vetrovi buče
in sneg po cestah naletuje.
Vse mrtvo okrog . . . Le v daljavi tam luč
alejo slabo razsvetljuje . . .

Ah, tamkaj v nekdanjih večerih smo mi
življenje prelestno živeli . . .
Vse mrtvo in strto . . . Spomin le na nje
živi še v samotni tej celi! . . .

Borisov.

Slovanski plesi.

Crtica iz slovanskega življenja. Spisal Anton Trstenjak.

I.

nogokatera Slovenka, ki je vnetá plesalka, gotovo ne misli in tudi ne utegne razmišljati, ko preletava z lju-beznivim plesalcem po gladkem parketu v sijajno razsvetljeni dvorani, kje se je porodil in kdo je bil v Slovanih — prvi plesalec. Kje mu je tekla zibel, to se še da določiti, a kdaj je to bilo, to je že teže rešiti.

Davno je to bilo, v oni stari dobi, ko se je porodila boginja poezije iz duše naših prednikov. Ta poezija jim je narekavala, kako jim je izražati vsa čuvstva veselja in bolesi, kar jih je skušal človek v trudapolnem življenju. Z življenjem starih Slovanov pa je nerazdružno spojena globoko v srce segajoča poezija, ki je narodu odkazovala način življenja v družini in v narodni celoti in ki ga je vžigala, da je v jambih in trohajih ne samo pel, nego tudi s kretanjem izražal duševno harmonijo.

Kdaj se je torej porodil prvi plesalec v Slovanih? Beseda plesati je stara; znana je bila našim Staroslovencem v Panoniji; a tudi beseda igrati, kakor govore Srbi, kaže nam pot v davno preteklost. Najprvo je bil pojem, iz katerega je vznikla beseda. Stari Slovani so torej plesali že v starih časih; igrali so se, to je, imeli so narodne igre, torej vse to, kar je nastalo iz poezije. Imeli so torej že nekdanj svojo narodno pesem in ples. Ples jim je bil razvedrilo in družinska zabava, to je gotovo in verjetno je tudi, da so se od njih učili plesati njih sosedje, ki so si izposodili slovansko besedo plesati, torej tudi ples sam. Vulfila (dr. Gregor Krek: *Einführung in die slavische Literaturgeschichte*) rabi v prevodu svetega pisma, to je proti koncu IV. veka, besedo „plinsjan“, ki je prešla v gotščino iz staroslovenskega jezika.

Slovanski ples sega še v davnejšo dobo. Znan je bil Slovanom v pradomovini, to je v zakarpatskih predelih; to sklepamo iz tega, ker besedo plesati rabijo še danes nekateri slovanski narodi, ki jo imajo še iz one dobe, ko so bili Slovani celokupen narod. Poljaki pravijo *pląsać*, Slovenci in Hrvati *takisto plesati*, a rabili so jo tudi panonski Slovenci, ki jih danes ni več. Ti slovanski rodovi so prinesli besedo in stvar izza Karpatov v današnja bivališča in je

ples bil znan Slovanom, ko se še niso bili razcepili v posamične oddelke. A to je bilo v prastari dobi, o kateri nam zgodovina ničesar ne poroča, in le besedni zaklad nam neovržno priča, da so se naši pradedje že v predzgodovinski dobi bavili s plesom.

Beseda plesati je bila znana tudi starim Čehom, ki imajo izmed vseh Slovanov največ narodnih plesov. Danes sicer rabijo Čehi tujko *tancovati*, *tanec*, a mi Slovenci, kateri nimamo niti enega narodnega plesa, smo ohranili vsaj narodno besedo ples. V dolgih stoletjih nesamostalnega, odvisnega življenja in trpljenja, muk in borbe so pozabili plesati naši pradedje, kakor so pozabili in izgubili mnogo, kar so prinesli s seboj iz pradomovine.

II.

Doba, v kateri so se porajali plesi, je minila že davno in se ne vrne nikdar več. Minila je; zatrl jo je čas, uduša jo duh, ki prodira iz mest in tvornic v najoddaljenejšo gorsko kočjo, a ta moderni duh je slana rajski cvetki — poeziji. Ali kakor na skali vznikne samotna cvetka, tako se dogaja, da stari narodni duh tudi oživi in se oglase zamrle strune. Še nedavno je nastala češka, torej slovanska polka; porodila se je iz naroda, nastala je sama od sebe. In jedva je svet izvedel za njo, že je romala širom sveta. Udomačila se je pri vseh narodih starega in novega sveta, tudi v Avstraliji; pridobila si je častilk in častilcev ne samo v kmečki koči, nego tudi v knežji palači. Polko plešejo na cesarskih dvorih z isto vnemo kakor kmečka dekleta v vasi. Češka polka in poljska *mazurka* sta dva po vsem naobraženem svetu najbolj razširjena plesa, katerima se ni bati, da bi minila. Mogočna sta to in neodoljiva veseljaka in prijetna družabnika, kakor sta v svoji individualnosti mogočna naroda, ki sta ustvarila ta plesa. To je izraz narodnega čuvstva. Pred njima mora v kotu stati „*cake walk*“, ki je iz Amerike presajen v Evropo že na potu od suhoparnosti zadremal.

Kako so nastali slovanski plesi? Nastali so, ali ne v sijajni palači, ne v kaki knežji dvorani, nego pod milim nebom, pod slovansko lipo sredi vasi. Kjer je vir in početek naši poeziji, tu je tudi početek slovanskemu plesu. V poezijepolnem trenutku, ko je zaigralo srce zaljubljenemu junaku, ko ga je prešinila ljubezen do devojke, mu je privrela pesem iz vročega srca; ta blažena in blažilna lirski pesem v jambih in trohajih, ter mu je vzdramila najnežnejše srčne občutke. Ni čudo, da je zavriskal, premagan od rajske radosti,

in da je izražal s kretanjem, kar mu je čutilo od ljubezni koprneče in po ljubezni hrepeneče mlado, nemirno srce. Ni vedel, ni slutil, odkod je prihajala nevidna, notranja moč. Premagal ga je temperament in črtica za črtico njegovega narodnega značaja se je pokazovala v prijetnem ritmu.

Milobna in vsa ljubezenska čuvstva pretresujoča melodija narodne pesmi je prisilila temperamentnega Slovana, da je s telesnim kretanjem izražal važne trenutke. Slovanski plesi so nastali iz pesmi. Kakor je narodna pesem izraz narodnega čuvstvovanja, tako je tudi ples odsev poedinih čuvstev. Naravno je, da kretanje nog, rok, obraza in života ne more toliko različnih strani čuvstvovanja izražati kakor pesem. Narodni pesnik si je zapel pesem, pel je in plesal. Godba mu je bila pesem sama. Še danes Slovan poje in pleše, tako je ples tesno združen s pesmijo.

III.

Eden izmed najstarejših slovanskih plesov je naše južnoslovansko kolo. Bolgari pravijo *horo*. Igrali so ga naši stari predniki že v predkrščanskih časih, ko so ob kresu prinašali žrtve solnčnemu bogu. Danes ima kolo, ki se igra le ob praznikih in posebnih prilikah, rodbinski značaj. V kolu razodeva junak ljubezen svoji devojki. Kolo igrajo le mladi ljudje, ki si izbirajo družice, a starci in starke, kakor tudi otroci in sploh nedorasli svet so le mirni gledalci. Kakor pri narodnih igrah, n. pr. pri „rešetcih“ in „mostu“ na Belokranjskem, tako se tudi v kolu pojo pesmi.

Z južne, to je hrvaške strani se je presadilo k Slovencem južnoslovansko kolo. Presadili pa so ga naši Beli Kranjci, in tako ima vsaj neznamen del našega naroda naroden ples. Na „pungрту“ v Metliki in še drugod igra narod kolo pod milim nebom, igra in poje pesmi hrvaške. Sin Bele Krajine, Ivan Navratil, nam je opisal verno to belokranjsko kolo.

Kolo je naroden ples vseh južnih Slovanov. Hrvati, Srbi in Bolgari igrajo kolo. Malone vsak kraj ima svoje kolo in svoje pesmi za kolo. Ali glavna stvar na kolu je ritem, ki je povsod enak. Kolo igra včasih po več sto ljudi Navratil sam pripoveduje, da igra kolo tudi po petsto ljudi. Junaki in devojke stopajo v krog, v kolo, se primejo z levo roko ob pasove, z desnico pa okrog vratu, ali pa tudi le okoli vratu, in se zibljejo v lahnih enakih korakih. To kretanje je enolično, vendar je zelo lepo. Junak skuša prekositi junaka

s pesmijo. Spočetka se razvija vse polagoma, ali pesem, ki prihaja od srca in vžiga srce, izraža srčno strast in zapodi plesalce kakor divji vihar v hiter, strasten tempo.

Znameniti bizantinski zgodovinar Nicefor Gregoras je potoval leta 1325.—1326. po Srbskem. V svojem potopisu nam pripoveduje, koliko strahu je pretrpel, koliko se je jezil in kako se je bal Srbov, ki so govorili barbarski jezik. Ni umel niti besedice, vendar pa pravi, da je srbski govor živalski, a ne človeški. O Veliki noči se je mudil v Strumici in ondi je videl, kako so ljudje kolo igrali. Njegovi sluge — Gregoras je bil cerkven dostojanstvenik — so se pridružili kolašem, plesali so ž njimi in peli pesmi o junakih, o katerih pravi Grk, da ni nikdar slišal besede. Edino je pogodil, ko pravi, da je srbsko petje „tragika meli“ ali, kakor pravi Kopitar, „žalostni molglasovi.“

Možje s takimi nazori, kakršne je imel Gregoras o drugih narodih ali sploh o narodu in njegovih navadah, niso izumrli ž njim, nego so živeli še v naših dneh. Niti učeni ljudje niso mogli pojmiti, da bi bilo kaj vredno, kar poje umazan slepec in pastir in kar pripoveduje stara baba. Sploh se je mislilo, da ni nič vredno, kako narod misli in živi. Pojavili so se sovražniki, ki so začeli zatirati narodne običaje slovanske, osobito pesem in ples. Ko so se Slovani pokristjanili, so še zmerom živeli po svojih starih običajih, peli so pesmi, plesali so, a to najraje pri cerkvi, kakor nekdanj pri svojih poganskih žrtvenikih. Duhovščina pa tega ni gledala rada in je mislila, da se to ne strinja s krščanstvom. Duhovščina je zatirala stare navade in pesmi in je udušila mnogokatero slovansko zrnco. Ali narodni živelj je v človeku bolj utrjen, nego marsikdo misli. Slovani so peli in plesali tudi v krščanski dobi. Da bi se zatrla ples in pesem slovanska, zbral se je l. 1279. na budimskem zboru ves cvet duhovščine in tu se je prepovedalo narodu zbirati se pred cerkvijo, igrati kolo in peti pesmi. Gotovo to ni bila edina prepoved. To se je prepovedavalo Slovanom vse veke in prepoveduje se jim še danes. Slovence so ukrotili temeljito, ali močnejših narodnih stebrov vendar niso mogli podreti. Kolo se je ohranilo v južnih Slovanih, ali pesem, ta krasna slovanska pesem, ni nahajala milosti; preganjali so jo, zatirali so jo. Valvasor nam pripoveduje, kako je za njegove dobe pojemala naša narodna pesem in da narod več ne zna tako peti, kakor se je pelo poprej. Ni čudo, da je narod moral pozabiti peti, saj je za to neumorno skrbela duhovščina. In kako to? Melodija narodne pesmi ni nevarna, ni poganska, le besede so nekrščanske,

in te besede je treba iztrebiti, izbiti narodu iz glave, pa bode rešen. Melodija naj ostane in naj se poje tudi v cerkvi. Tako so duhovniki podtikali v narodno melodijo drugo besedilo; odredili so in ukazali, da se mora namesto: „Hranila devojka tri sine sokole“, peti: „Zdrava zvezda morska (ave stella maris)“; namesto: „Igralo kolo široko“ se je pelo v cerkvi: „Oj ti gospa odičena (O virgo gloriosa)“; namesto lepe narodne pesmi: „Lepo mi poje črni kos“ se je moralo peti: „Smiluj se meni, o bože!“

(Dalje prih.)

Samo par hipov . . .

Samo par hipov, pa je šla
vsa tista blažena mladost —
in ž njo so šle vse mlade sanje,
vsa tiha sreča in radost.

In smeh na ustnah — jok v očeh —
kaj večnosti za to je mar —
veselje, žalost — senci dve —
življenje celo — hipov par . . .

Kot blisek bega večni čas,
zdaj tvori, zdaj podira v grob,
spomine pušča nam samo
iz davnih kratkohipnih dob.

In če je bilo, kaj zato —
kaj večnosti je hipov par —
s koraki trdimi naprej,
mladosti sanj — kaj mi je mar!

Helen Helenov.

Morilec.

Spisal Samo Vasiljev.

(Konec.)

Amladenič se ni menil za brezobzirno razdivjanost prirodnih sil, temveč je dirjal slepo dalje. Toda čimbolj se je bližal Lisjakovi hiši, tem bolj je pojemala hitrost njegovih nog. Okrog srca, ki mu je bilo zaigralo v sladkem, neodoljivem koprnjenju po ljubavi, mu je jelo postajati nenadoma nekako tesno.

Vendar ga je gnalo naprej . . . Kmalu je obsvetil blisk v bližini pred njim zidano, enonadstropno Lisjakovo hišo. Kakor po navadi je krenil s poti v stran ter zavil proti obstranskemu, pritličnemu oknu svoje ljubice — Lisjakove služkinje.

V tem je hipoma postal. Zazdelo se mu je, da ga je zaklical med glušečim razsajanjem nevihte drhteč, mil glas . . . Ali je to Manica?! . . . Ga je li že začutila?! . . . In zopet se je javil med neumornim vršenjem in bobnenjem isti glas, a še milejši, sladkejši, in to pot je čul razločno: „Si ti — Janez?“

„Da!“ je jeknil takoj zamolklo in nepremagljiva moč ga je pogнала urno k oknu.

A pri oknu ni ugledal Manice in lopatice v vetrnicah so bile zastrte povsem. Za Boga . . . kaj pomenja to?! . . . „Manica!“

Nobenega glasu, nobenega sledu o deklici.

Črez hip je jel trkati na lopatice, jih skušal odpreti ter vzklikal v rastočem razburjenju čimdalje glasneje: „Manica! Manica! Čuješ?! Odpri!“

Slednjič se je vendar zganilo, toda ne pred njim v oknu, temveč — o čudo! zunaj za njim in v trenutku je začutil tesen objem toplih rok okrog vratu in v uho mu je dahnilo tiho, skrivnostno in mehko: „Tu sem!“

Ves presenečen je vztrepetal po vsem telesu in se v naglici obrnil, sedaj pa sta zadeli vroči ustni na njegovo lice in takoj zatem je čul zopet ono skrivnostno šepetanje: „Tu sem! Oh, kako sem srečna, da si prišel, ljubček ti moj! Nisem mislila, da prideš nocoj! . . . Sedaj pa brzo . . . brzo od tod v — drvarnico! . . . Oh, ta strašna nevihta! . . . O joj, kako lije dež! Vsa sem že mokra! — Brzo pod streho! Brzo . . . brzo! . . .“

Janezu so zastale besede v grlu in nem je ostal na mestu — brez zavesti, brez moči.

„Za božjo voljo, Janezek! Kaj pa misliš?! . . . V drvarnico, v drvarnico! . . .“ In roki, ki sta se bili odmaknili od mladeničevega vratu, sta se oklenili rahlo njegovega pasu ter ga potegnili za seboj.

Ni se mogel ustavljati tema toplima, mehkim rokama, nevede, nehoče je sledil . . .

„Vidiš, tu v drvarnici je dovolj prostora za naju! Tu ne bova mokra, kakor bi bila, ko bi ti stal pod oknom in jaz slonela v njem! . . . In tu naju tudi nihče ne moti nocoj . . . nihče naju ne čuje! . . . Oh, ta nalive! . . . Kar vsa sem premočena!“ . . . Med temi že glasneje izgovorjenimi besedami sta njeni roki zopet izpustili Janeza.

Ta se je pa jel zdajci zavedati ter vzdramljati iz svoje otopelosti, ki ga je bila obvladala ob nepričakovanem pojavu njegove ljubice . . . „Kje sem? . . . Kaj je z menoj? . . . Kaj pomenja to? . . .“ se je vpraševal in v hipu mu je obsinil blisk malo, divno postavo Manice, ki si je uravnavala lahna površna oblačila . . . „Zakaj je prišla ven?“ Grozovit tresk mu je udaril v ušesa, s treskom pa so mu zaječale znane besede . . . materine besede: „Jaz se ne lažem — stric se ni lagal — ona — ona je — —! . . .“ In bilo mu je, kakor bi mu bil kdo vrgel ogromen kamen ob grlo, ob prsi. V glavi se mu je zavrtelo in zamahnil je z rokama predse ter ujel pri tej priči Maničino roko; prsti njegovi so se vtisnili krčevito vanjo in hripavo, skoro surovo je kriknil: „Ti!“

„Janez! Za Boga! . . . Kaj ti je? . . . Joj . . . Janez ti . . . izpusti me!“ . . . Glas se ji je tresel od presenečenja in bolečine in v mladeniča se je ozrl v svitu bliska obledeli, prepadli dekletov obraz.

„Ti! Sedaj govori! . . .“

„Za Boga! . . . Ne stiskaj! . . . Ali —! . . .“ Dekle se je trudilo zaman, da bi izvilo roko stiskajočemu, jeklenemu objemu.

„Dekle . . . pri Bogu . . . govori! . . . Ali je res, kar — —“ Janezu so zamrle besede in glasno hropeč je še tem močneje stisnil Manici roko. Nato pa je skoro zopet zagrgal: „Nisi peljala nocoj proti večeru mimo naše hiše . . . onega svojega vozička? . . . Dekle . . . govori! . . .“

„Iz-pu-usti! . . . Ti-i si pijan! Izpu-sti!“ je začela že skoro jokaje ter se še vedno zaman skušala osvoboditi skelečega stiskanja.

„In — in — nisi li videla matere moje in — in — nekega znanca?! . . . Nisi li zardela pred njim?! . . . Te li ni zbodla — slaba vest?! . . . Kaj?! . . . Pri Bogu — dekle! . . .“

„Ja-anez! Janez! Ti si — pil! . . . Jaz — jaz te ne poznam — nocoj! . . . Ne — ne poznam te! . . . In, o Bog! — kaj govoriš — kaj misliš o meni?! . . . Ne — ne — ne poznam te več! . . .“ Punca je bridko zaihtela.

„Dekle, ti imaš — slabo vest! . . . Slabo vest! . . .“ je hropel mladenič dalje in znojne kaplje so mu začele polzeti raz razbeljeni lici.

„Da, . . . da, . . . vest mi očita, da sem, . . . da sem ljubila — tebe!“

Punca je ihtela čimdalje bolj in njeno telo je trepetalo kot list trepetlike. „Nisem m-mislila, da si — tak! . . .“

Prstom Janezove roke je naenkrat jela odmirati moč . . .

„Jaz . . . jaz sem čul, da si — iz-gnanka! . . . Ah — grozno! . . .“ Sedaj je izpustil dekličino roko ter se prijel za obraz.

„O Bog — izgnanka . . . izgnanka . . . ker sem uboga reva, ker so moji starši revni . . . izgnanka, . . . ker si moram služiti kot borna služkinja vsakdanji kruh s težkim delom v — tuji hiši! . . . O zakaj sem morala priti ravno v to vas . . . zakaj nisem ostala raje v mestu, odkoder me je izvabil sedanji moj gospodar semkaj? . . . Oh, tu me vsi črte ter grde in opravljajo z vsakovrstnimi hudobnimi lažmi in ti — ti jim veruješ Janez, ti jim — veruješ! Oh, nikoli ne bi si mogla misliti, da si tak! . . .“

„Vse, kar sem čul danes o tebi, sem čul iz — materinih ust! . . .“

„Iz materinih! . . . Oh! . . . Mati tvoja me sovražijo, zato ravno, ker sem — uboga, revna služkinja, ker nimam ničesar . . . ker nimajo starši moji ničesar . . . in zato . . . zato pojdem proč od tod! Da ustrežem materi tvoji in — tebi! . . . Takoj jutri pojdem in nikdar več se ne vrnem, . . . nikdar več! . . . Oh, zakaj sem te tako ljubila?!“ Manica je omahnila na nizek sklad butar, ki so ležale takoj za njo, in zaplakala tako bridko, tako pretresljivo, da je zaskalelo mladeniča v srce.

Omahnile so mu roke, ki si so tiščale z dlanmi obraz, in živi sijaj neumornega bliskanja je odgrnil njegovim očem na butarah žedečo plakajočo ljubico. Jela se mu je smiliti v dno duše in skoro bi bil zaplakal še sam. Premagoval se je iztežka, naposled pa je jeknil mehko in proseče: „Ne jokaj!“

Toda ona je zajokala še bolj.

„Ne jo-o-kaj!“ je ponovil s trgajočim se glasom in debeli solzi sta se mu razlili po licih.

„In ti — ti me ni — si — ljubil — nikoli! . . . Nikoli! . . . Drugače ne bi tako — —!“

„Manica!“

Janezu sta se začeli tresti nogi in sklonil se je k plakajoči deklici ter segel po njej.

Ko je začutila ona, da so se je dotaknile njegove roke, se je naglo zganila, dvignila ter se mu vrgla slepo na prsi . . . „Oh, ti ne veš, kako sem te ljubila in — in kako te še — ljubim . . . ljubim!“ . . . In z drgetajočimi rokami je jela prižemati z vso močjo mladeniča na svoje grudi.

Janezu pa je vspavala sladka, opojna slast ves razum, vso razsodnost in tudi on se je oklenil tesno punce ter jo poljubljal in poljubljal. Skozi lahno oblačilo je začutil mamljivo toploto drhtečega života. Nikoli ni še trepetalo tako prosto, neovirano v njegovih rokah, na njegovih prsih mladostno žensko telo. Burno mu je vzkipela, zaplala kri . . . v celo bitje mu je legala trudna, opojna onemoglost . . . videl in čul ni več ničesar . . . zašibili sta se mu nogi . . . omagali . . . in več ni bil gospodar svoje volje . . . —

Nekaj hipov je bilo vse tiho, tedaj pa se je zablisnilo strahovito ter treščilo obenem, dasi je nevihta že malce ponehaval.

Treščilo pa ni v drvarnico ali v nje neposredno bližino, temveč konec vasi tik hiše stare Brdnice v orjaško, starodavno hruško ter razklalo košati vrh, da ga je omahnil ogromen del na tla ter drsnil z vejevjem ob streho in zidovje.

Brdnica, ki je že kaj težko klečala in vzdihovala pod sv. razpelom, se je zganila prestrašena ob tresku in trušču. Zaslutila je, da je prelomilo nje najljubše, najlepše drevo; v onih par nizkih sliv za hišo itak ni moglo treščiti. A vendar se ni razžalostila zbok usode ljubljene hruške, temveč prevzel jo je iznova silen strah za Janeza . . .

„Bog sam vedi, kje je sedaj! . . . Kod neki hodi v tej strašni noči?! Oh! . . . da le ni treščilo . . . da le ne trešči vanj! Oče naš, kateri si v nebesih . . .“

Gotovo je šel pit v gostilno in morda se vrača ravno sedaj pijan domov in — o groza! — lahko se prevrne ob cestni jarek, po katerem dreve hudourniki in — O Bog! Varuj ga . . . varuj! . . . Ali pa obleži onemogel na cesti, na blatnih, mokrih tleh in — pre-

hladi se . . . zboli . . . O Bog! Usliši me! . . . Oče naš, kateri si v nebesih . . . Napije se gotovo nocoj . . . sicer ni pijanec . . . a v razburjenosti, tugi, jezi se opije rad kakor rajni oče njegov! . . . O Bog, dodeli mi, da se vrne . . . vrne skoro iz te strašne noči . . . vrne k meni! Oče naš, kateri si v — — —!“ . . .

In molila je, molila . . . Odmolivši se je ozrla proti vratom. A dasi so ostala zaprta, se ji je vendar vlila v srce sladka nada; zazdelo se ji je, da jo gotovo usliši Bog . . . da se gotovo vrne Janez v hišo ter ne krene ob povratku naravnost na kozolc. Videl bode še goreti svetiljko in Bog mu vdihne sklep, da stopi v sobo.

„K oni propali puncu vendar ni šel?! . . . Prepošten je, prepošten! In stričevi vesti je moral verjeti, sicer ga ne bi bila tako pretresla! . . . Oh, ta ženska! Kakor bi mu bila urekla, da se je tako zaljubil vanjo! Jedva par tednov je v vasi in že ga je ujela v svoje mreže! Prej se ni niti zmenil za dekleta . . . celo izogibal se jim je! Da se je morala pritepsti v Vrbo, da jo je moral privabiti ta nesrečni Lisjak k sebi za služkinjo! . . . Ubogemu Janezu je hlinila brezdvomno same lepe lastnosti, same vrline . . . in ga slepila in slepila . . . No, nocoj so se mu odprle oči — odprle še ob pravem času! Razburjenost, zbeganost mine in ž njo — ljubezen! . . . Trmast je sicer, toda vse mine, vse . . . In zopet bo stari Janez! . . . in lahko še dobi nevesto — pošteno, marljivo, bogato . . . Tedaj pa se mu tudi lahko izroči brez vseh skrbi posestvo! . . . Da se mu le nič ne zgodi nocoj, ako se je napil . . . Ali kaj, če je v pijanosti, v zmedenosti vendarle — šel k njej?! . . . Pa tega ni storil! Ne, tega ni storil moj sin! Toda pijanec ne ve, kaj dela . . . in če bi šel k njej, gotovo ga ona — — O Bog! — — A kaj mi je?! . . .“

Naenkrat jo je obšla težka slabost, v prsih jo je jelo dušiti in kar zavrtelo se ji je pred očmi; predolgo je že klečala, predolgo so jo morale razburljive, venomer se ponavljajoče misli, ki so jo odvrčale malone ves čas, odkar je klečala pod sv. razpelom, od zbrane, spodobne molitve. Klonilo jo je k tlom in skoro bi bila zdrknila na obraz; toda vzdržala se je, dasi težko, in še teže se je po večkratnih brezuspešnih poskusih dvignila na noge.

„Oh Janez! Ti . . . ti edini si kriv, da mi prihaja slabo!“ je zašepetala polglasno in bolestno. Pred njo, okrog nje se je vrtela ter plesala vsa soba in komaj je zdrsala s krilečima rokama, z negotovimi stopinjami počasi k postelji, ki je stala na srečo dokaj blizu „svetega kota“, zlezla nanjo ter poskusila leči; a sedaj ji je postalo

še slabeje, hotelo jo je kar zadušiti. Stokaje se je sklonila zopet, ždela je nato dalje časa na postelji. Polagoma jo je slabost zasopala . . .

Kar zaropčejo v veži težki koraki in takoj zatem so se odprla ravno nasproti postelje vrata in skozi nje je stopil Janez ves zasopel ter rdeč v obraz.

„Janez! . . . O hvaljen bodi Bog!“

„Ali še ne spite?! . . . Dobro, da ste še pokoncu!“

„Nisem mogla zaspati. Skrbi . . . skrbi so mi vzele spanje! . . . No, da si le doma! . . . Toda zakaj si mi ubežal, Janez . . . zakaj te ni bilo toliko časa?! Ali nimaš nič usmiljenja z menoj?! Glej, ravnokar mi je bilo silno slabo . . . še sedaj mi ni po vsem dobro. Kje pa si bil vendar? . . .“

Janez je pogledal široko z vodenimi očmi, vrgel malomarno klobuk na mizo ter se odrezal po kratkem molku glasno in odločno: „Pri Manici!“

Starko pa je zadelo, kakor bi jo bil sunil z roko ob prsi, in zdrknila je s postelje na nogi ter vzkliknila v tajnem strahu vsa vznemirjena: „Janez!“

„No?“

„Ti-i si — pil!“

„Ne maram lagati . . . Da, tudi!“

„O sveti Bog!“

„A sem trezen mati . . . umejete . . . trezen ko nikoli! In nocoj hočem govoriti z vami — trezno, pametno besedo in to kar brez vseh — ovinkov! Jaz se hočem namreč — oženiti . . . mati! In moja žena bode — — — Manica! . . .“

„Ka-a-aj? . . . Sin, . . . sin, ti-i si — pijan! . . .“ Starki je zastala sapa in vsa presenečena, prepadla, onemogla se je oprla ob postelj.

„Nikoli nisem bil še tako — trezeni.“

„Pijan! . . .“

„O trezen . . . trezen! . . . Moja žena bode . . . Manica! . . . Hočem jo vzeti, ker sem — pošten, ker hočem ostati pošten in ker brez nje . . . ne morem in . . . ne morem —!“

„Ka-aj? . . . Kaj govoriš?! . . . Sin — zmedlo se ti je . . . pijan si in zato pojdi — spat! . . . Spat — pojdi, pravim ti . . . prosim te in ne vznemirjaj me . . . ne muči me! . . . Jaz sem slaba . . . bolna —! . . .“

„O, spat pa ne grem, dokler se ne izgovoriva ... in ne grem! Manico edino vzamem ... druge naj vzame vrag! Manico ... edino!“

„Nikdar ... da veš, ... nikdar! ...“ V Brdnici je jela nenadno vzkipevati zbok uporne trdovratnosti sinove nepremagljiva, silna jeza. „Te... te... propalice... nesramne... proklete —!“

V mladeniču pa je tudi zakipelo in stopil je korak naprej. „Mati, vi ... vi je ne bode obrekovali! Ne bode je ... pravim vam! Vi jo sovražite, ker je ... uboga! ... In tistemu stricu, tistemu lažniku prokletemu, kateremu ste tako radi verjeli ... tistemu posvetim, zamašim gobec na veke! ... Njo edino ... da veste ... njo edino —!“

„Ako ne pu-ustiš te ... nesramne vlačuge ... ciganke ... nisi več moj — sin! ... Ne, nisi moj — sin! ...“

„In vi ... vi ne moja — mati! ... Razumete?! ... O imejte ga, pojejte ta svoj dom ... to bajto proketo, a jaz ... jaz pojdem po svetu na Prusko ali drugam, kamor gredo drugi, in dela dobim povsodi ... živel bodem lahko pošteno! ... Manica pa pojde z menoj! Ho! Ho! ... O, še nocoj lahko odrineva! ... Ho! kar nocoj pojdeva — cula je hitro zvezana — denarja dobim nekaj na posodo pri Trpotcu, nekaj ga ima tudi ona! ... Kar nocoj!“ Mladenč, ki je med hripavim kričanjem dvigal in kazal materi grozečo pest, se je obrnil ter opotekel proti svoji skrinji, ki je stala ob steni poleg vrat, jo odprl in jel vleči obleko iz nje.

Brdnica je povsem otrpnila in onemela za nekaj hipov, nato pa se prestrašena, razburjena, užaljena in ranjena do smrti pognala od postelje, ob katero se je še vedno opirala, do mize, hoteč k sinu, a nenadoma jo je prijel ... „Janez! ... Usmili —! ... Oh, slabo mi prihaja ... Ti si kriv! ... Ti —!“ Zdajci ji je bilo, kakor bi ji bil zasadil sin smrtonosen nož ravno v srce ... odmrta ji je sapa ... stresla se je po vsem žtvotu ... odrekli sta ji nogi in omahnila je izprva na bližnji stol ob mizi, potem pa s stola vznak na tla.

Sin je čul njene vzdihne ter padec, se zravnal, ozrl in zagledal mater na tleh. V hipu ga je minila jeza in neizrekljiva groza ga je pretresla do mozga.

„Mati!“ je zaklical čez kratko s hripavim glasom. A starka se ni več zgenila in noben glas, noben vzdih mu ni hotel javiti, da živi.

„Mati!“ je ponovil še bolj hripavo, se stržnil povsem in planil k ležeči, zdrknil pred njo, jo prijel za hladni roki, prijel za rami ter jo jel krčevito tresti ... Vse zaman — nikakega pojava več o

življenju! . . . Nič se ni zgenilo več — le oči so se odprle — steklene, kalne, mrtve oči ter ga pogledale tako pretresljivo otožno, tako brezmejno očitajoče . . .

„Mati! Mati! Mati! . . .“

In vrgel se je v nepopisnem obupu strastno na tiho, mirno roditeljico in zaplakal in potožil z groznim glasom, da se je streslo po sobi. Grenke solze, ki so mu zapolzele izprva iz oči, so iztekle skoro . . . in on je plakal dalje brez solz, plakal tem silneje in strašneje . . . Slednjič pa mu je opešal tudi glas, ostalo je le naporno hropenje in grgranje.

Črez dolgo se je vzpel kvišku, vzdignil mrtvo mater ter jo nesel in položil na posteljo.

Zdajci se mu je zazdelo, da so se zgenile v hipu mrtve ustnice in da je zopet dahnilo iz njih tiho in bolešno: „Ti si kriv!“ . . . In skočil je od postelje in začel begati kakor brezumen po sobi ter vzklikati pridušeno in zagrljeno, stiskaje z rokama, krčevito zgrbljenima v pesti, od znoja zaliti senci: „Kaj sem storil?! Kaj sem storil?! Kaj sem storil?! . . .“

In skoro je čul šepetati neki grozeč glas strašen odgovor, strašno obsodbo: „Umoril si mater . . . rodno mater! . . . Morilec! . . . Proklet, stotisočkrat proklet!“

Bolj ko je begal, tem glasneje se je javil oni grozeči glas, od vseh strani mu je zvenelo, kakor bi mu klicale gluhe stene: „Morilec matere! Morilec! . . . Proklet, stotisočkrat proklet!“

Naenkrat se je domislil Manice in obstal . . . Spomnil se je nocojšnjega sestanka, spomnil drvarnice, spomnil strastnih poljubov, strastnih objemov . . . in spomnil, zavedel se — — — tistega, kar se je bilo zgodilo in . . . zagnusilo se mu je dekle . . . zagnusil se sam sebi v dno duše. „Izgubljen sem — izgubljen! . . .“ je kriknil v obupu na glas in mahoma zapazil, da postaja okrog njega temno.

Ozrl se je na posteljo in videl, da se zgrinja senca nad mater; komaj je razločil slednjo od posteljne odeje . . . Pogledal je urno v nasprotno stran na mizo. Tu je prasketaje dogorevala svetiljka, tu se je porajala senca.

Noč — tema, neprodirna in grozna objame sobo, pade na mrtvo mater, pade nanj! . . . Tema, strašnejša od — smrti!! — A on še živi . . . še diha . . . še čuti! Toda on čuti samo še — temo, svinčenatežko, dušečo in brezkončno temo v srcu, v duši . . . temo vsepovsodi, vsenaokoli. — —

In že ga je prevzelo z nepremagljivo silo. Opotekel se je proti vratom, planil razoglav zopet v noč in jel na vso moč bežati . . . bežati . . .

Za goro je pojemalo bobnenje groma. A njemu je bilo, kakor bi bil kdo od tam . . . iz daljave . . . z onega sveta z zamolklim glasom poklical za njim: „Morilec! . . . Proklet! Proklet! . . .“

Pretreslo ga je do mozga. In' še bolj je bežal, bežal, slepo in neutrudno, bežal brez konca in cilja v tej brezkončni, grozni noči — pred brezkončno, grozno nočjo . . . „Morilec! . . . Proklet! Na veke . . . proklet!“ . . .

Pa mi je žarek upa . . .

Spet mi je žarek upa
v dušo temno posijal;
in za trenotek strupa
časo iz rok sem dal.

Tebe sem videl, devica. —
„Hočeš li moja biti?
Nimam ne tete ne strica,
ki bi ju mogel ljubiti.“

„Tebe bom, dekle, ljubil,
ljubil do konca dni
in te pri mamki zasnubil,
če ti srce želi . . .“

Pa ta lepa devica
ni me marala —
jeze zardela je v lica
in me karala.

Pa mi je žarek upa
z duše temne pohitel —
časo polno strupa
v roke zopet sem vzel.

B. Baebler.

Moravske slike.

Spisal Podlimbarski.

(Konec.)

o sem zvedel, da je stric župnikoval na Ogrskem v tisti vasi, kjer je Majdin brat učiteljeval, sem se obrnil do učitelja rekoč: „Povejte mi, kako ste služili na Ogrskem. Svoje dni sem našel tam med slovaškimi učitelji nekaj mož, nad katerimi sem strmel zaradi njih narodnega navdušenja, ki je bilo že na las podobno šovinizmu in radikalizmu. Prepričan sem bil takrat, da Slovakov pri takih učiteljih ne more biti konec.“

„Bili so takšni in tudi jaz sem se štel mednje,“ je odgovoril učitelj. „Pa zdaj jih je dosti manj, nego jih je bilo pred četrtno stoletja, skoraj nič več ni tistih, na katoliških šolah jih ni več. Takrat katoliške šole še niso bile podržavljene in drugačen duh je vel v njih. Po nagodbi so Madjari spodili vse avstrijske profesorje srednjih šol in med njimi mnogo Čehov na veliko škodo Slovakom; na ljudske šole pa takrat še niso posegli. Takrat je učitelja plačevala občina, slabo sicer, pa je bil zato od vlade neodvisen človek. V svojih prostih urah je klal drva in kravo je pasel, pa je mislil, kakor mu je velelo srce, in govoril, kar je hotel, ker mu budapeštanski minister ni mogel pošiljati ukazov in ukorov. Svoboden človek je bil, pa reven tako, da se je Bogu smilil.“

„Da, naletel sem na takšne siromake in čudil sem se njih vztrajnosti in delavnosti.“

„Vidite, zdaj na Slovaškem ni več takšnih lačnih in razdraženih učiteljev. Madjari so tudi ljudske učitelje podržavili, posadili k precej dobro obloženi mizi, pa je splavalo narodno navdušenje s šovinizmom in radikalizmom vred k vragu. Saj jih spoznate, ker slišim, da pojdete jutri čez mejo. Jaz sem si pridobil ogrsko domovinsko pravico in sem bil podržavljen, pa nisem maral dolgo tam ostati, tako neznosne so postale razmere.“

„Le kar po pravici povej, da so te pogнали,“ je pristavila Majda.

„Pognali? . . . Pognali so me, res je. Pa moja vest je mirna, ničesar nisem zakrivil, da bi mi mogel razsoden človek očitati pregrešek. Mapo čeških dežel sem obesil v šoli poleg mape ogrskega kraljestva, in zato me je nadzornik izrinil.“

„Pa preglasen si bil marsikdaj, so rekli stric.“

„Svoje prepričanje sem vedno jasno in javno povedal. Čeh sem in vse, kar prebiva od Šumave pa not tja za Košice, vse to je narod češkoslovanski — to sem vedno poudarjal. Takšni so bili moji grehi. V župnišču ste bili pa vedno pohlevni Moravci.“

„S stričkom sva bila Moravca. Bog jim daj večni pokoj! Da si jih ti poslušal, bolje bi se ti bilo godilo.“

„Stric ni bil ne krop ne voda. Bog mu odpusti ta narodni greh!“

„Torej ste z lahkim srcem zapustili deželo najdebelejšega liberalizma?“ sem vprašal po kratkem premolku.

„Pravim vam, da je bil tisti dan najlepši mojega življenja, ko sem se vračal z Ogrskega nazaj na našo Moravičko. Kakšen liberalizem je tam? Kvečjemu v tem, da teče v marsikaterem katoliškem župnišču zibelka, pa se nihče ne spotika ob tem.“

„Tebi to tudi nič mari ni!“ se je razgrela Majda. „Čemu govoriš o stvareh, ki te nič ne brigajo. Naš striček so bili čisti pred Bogom in pred ljudmi. Kaj nas skrbe drugi!“

„Stric bi me bil lahko bolj podpiral, onda bi se bil jaz svobodneje gibal na Ogrskem. Tako ste pa večinoma vse le ženske porabile in pograbile.“

„Le molči o teh stvareh, nehvaležnež! Še mrtvememu gospodu ne daš pokoja!“

„Stric bi danes drugače sodil ogrsko vlado. Gospod, ko pridete črez mejo, idite v katerokoli župnišče pa začnite z duhovnikom pogovor o ogrskih razmerah, pa kaj stavim, da se ozre okrog sebe, in če sta sama, dvigne desnico grozeče proti Budapešti ter zakolne po slovaški: Huncvuti! Pa ne zato, ker vlada zatira Slovake, ampak zato, ker duhovnikom njen civilni zakon hodi navzkriž, ker se po nekaterih vaseh že malo porok vrši v cerkvi.“

„To je lep liberalizem! Ubogi Slovaki! Vzeli so jim najpoprej šolo, potem pa še cerkev,“ sem pripomnil ogorčen. „Pa so jim dali židovske krčme in paljenko,“ je rekla Majda, in jaz sem stal takrat na strani farovške kuharice. Sicer pa se je naš pogovor precej speljal na miren predmet. Vsa Majda je tako mila, ljubezniva in brezsilna, da v njeni prisotnosti ni mogoč resen prepir. Na moja vprašanja je začela govoriti o svoji preteklosti. Zvedel sem, da je doma blizu Olomuca, kjer je imel oče majhno posestvo in je poleg trgovačarstva vsakovrstno drobnjavo. Ko so 1866. leta pridrli Prusi na Moravo, je bil s pogodbo sprejet v avstrijski polk kot markitan ali branjevec,

pa je v bitvi pri Tovačevu na Hani izgubil voz, konje in vso branjarijo. Izgube mu niso nagradili, ker jo je baje sam zakrivil, in od takrat je začelo njegovo gospodarstvo pešati. Oče je bil štirinajst let vojak in je vedno govoril: Otroci, z vojakom morate lepo ravnati, ker on se veliko natrpi po svetu! Bila je takrat okolo Olomuca po vaseh nastanjena kavalerija in imeli so po dva moža in dva konja pri hiši. Vsakemu vojaku, ki je šel od njih proč, se je zelo stiskalo srce, nekateremu tako silno, da je vsled tega zbolel. In tudi njej se je stiskalo po njih, ker zelo se jih je privadila. Povedala mi je o enem, da se je štirikrat napotil nazaj, da bi jih obiskal, pa vse štirikrat se je na pol pota premagal, razjokal se ter se vrnil v svojo stanico. Tako velike so bile njegove bolečine, da je moral v bolnico. Pravila mi je, da bi se bila svoje dni lahko omožila, pa se ni hotela — o Majda, ali se nisi malo zlegala? — ker so moški verolomni in zlobni, z malimi izjemami seveda. Po stričevi smrti se je naselila v Zvorov, ker so tu ljudje dobri in Žida sta v vasi samo dva. Pohvalila se je, da je popolnoma zadovoljna: svojo hišo ima z vrtom, kamor je sama nasadila 150 dreves, ki bodo še po smrti govorila o njej, in ob ogrski meji ima majhen vinograd. Majda je govorila, kakor bi detetu sladkorčke podajala: mehko in nepri-siljeno. Naslanjala se je na mizo ali na steno kakor onemogla same ljubeznivosti in prešinjena same dobrote pa je človeka sladko gledala v obraz, kakor bi ga neprestano prosila: Dragi, podaj mi svojo sveto roko, da jo poljubim! Potem je govorila o Zvorovčanih. Moške je pograjala, rekoč, da so večinoma pijanci in zapravljevci in da ji nekateri prav nič ne ugajajo, četudi so vsi bogaboječi in radi hodijo v cerkev in na božja pota, a pohvalila mi je Zvorovčanke, ki so silne, trezne in krepke in se glede na jakost ne ustrašijo nobenega dragonca. Zato je v Zvorovu ženska gospodar. Ko bi moški gospodarili, bi kmalu zapili dom in posestvo; zato mati izroči grunt hčeri in ne sinu, ki se mora ženiti iz hiše ven. Zdaj sem vedel, česar poprej nisem mogel razumeti, namreč, zakaj se imenuje v Zvorovu toliko hiš po ženskah in zakaj so me pošiljali, ko sem bil prišel v vas, k samim ženskam na kvartir. Spomnil sem se ženskega vprašanja, ki je menda že rimskemu poštenjaku Katonu delalo preglavice, četudi ne v današnjem zmislu, spomnil se onega za skrbne očete in mamke nadpolnih mestnih hčerk perečega vprašanja, pa sem sam v sebi pohvalil zvorovski red.

Še predno sem šel spat, sem bil sam priča, kako korenito umejo Zvorovčanke reševati ono vprašanje, dasi o njem niso še

ničesar čitale, kar potrjuje mnenje onih, ki pravijo, da se bo to vprašanje samo ob sebi rešilo brez vnanjih pritiskov. Ali poznate Uprkovo sliko: „Kamaradi z mokre štvrti?“ Dva stara pijančka, razdrhtih lic, skoraj brez zobih čeljusti, v razcefranih slovaških haljinah, gresta iz krčme domov, gugaje se in držeč se objeta. Bog ve, o čem govorita pijana, originalna obraza. Ta slika mi je prišla tisti večer na misel. Po cesti doli, prav pod našo lopo sta se prigugala dva pijančka, držeč se pod pazduhi. Eden je svetil s hlevsko svetilnico, drugi je težko postavljajal palico predse. Cesta jima je bila ozka, pa sta jo vendar še ubirala. Pela sta pesem židovskih cunjarjev, pa kako! Eden je krožil zadosti gladko:

„Ženičky, ženičky,
prodejte mi hadričky!“

Silil se je pridati enostavni melodiji umiljen naglas in oni mladeniški, nežni okrasek, ki se v pevski umetnosti imenuje fioritura. Drugi je pijano in raskavo hreščal:

„Jaký pán, taký krám,
takého já koně mám.“

Stopil sem na kraj visoke obcestne meje, da bi ju bolje videl. „Kdo sta čudna nočna pevca?“ sem vprašal Majdo, ki je stopila k meni.

„O — to sta prvi in tretji rada,“ je odgovorila.

„Pa kam gresta?“

„Iz gorenje v doljenje krčmo, če jima ne bo pot predolga in ne obležita v objetju kraj ceste.“

Pa nista obležala, ker zdajci je skočilo izza ceste neko belo bitje z loparjem v roki pa je začelo udrihati po hrbtu enega pijančkov ter nadavati: „Ti grdoba pijana, zanikarna, garjava! Dva dni te ni nič domov in dela je na vseh straneh vse polno. Ti pa tako pohajkuješ in zapravljaš! Jaz te poboljšam!“ In — lop! in — bunk! je glasovito odmevalo v temno noč, kamor so hipec poprej leteli zaokroženi glasovi ginijive židovske pesmi. Moža sta bežala po cesti, pa gotovo ne v doljenje krčmo, ker lopar je tekel za njima. Tisti, ki je pel s fiorituro in je dobil z loparjem po hrbtu, je bil prvi mož slavne zvorovske občine.

„Revež, meni se smili!“ je sočutno in s tresočim glasom vzdihnila Majda. „Kako ga tepe, pa sama ni dosti vredna.“ In zamišljena se je vnila v lopo. Meni se je čudno zdelo, da se je tako odločno potegnila za moškega, ko mi je vendar poprej tako iskreno

hvalila zvorovske ženske. No — v ženske stvari se ne vmešavam rad. Tudi meni se je zasmilil prvi mož, prvič zato, ker sem mu bil hvaležen, da me je peljal na takšno izborno stanovanje, drugič pa zato, ker stojim vedno na strani tepenih in ponižanih. Pa kaj sem hotel! Z neodoljivo silo pritiska na nas žensko vprašanje, kar so pa moški sami zakrivali. Ko bi ne bilo nikdar tistih nesrečnih zaljubljenih srednjeveških vitezov in trubadurjev, ne bile bi nam ženske zrasle čez glavo. Pusto je zdaj na svetu, a red mora biti!

Človek gre po svetu kakor kovčeg po poštah: vzeli so ti lastno voljo, prilepili so ti znak na hrbet, da se ne izgubiš, pa te porivajo z mesta na mesto in v višjih krogih te ne puste z vida in redno in vestno mislijo zate. Drugi dan sem bil že na Ogrskem. Kar sem skusil tam, ne spada več v okvir moravskih slik, vendar naj povem nekaj, kar sem slišal in videl prav ob meji v drugi ogrski vasi. Naj mi nihče ne zameri, če prištulim nekaj neslovenskih stavkov. Že precej pozno popoldne sem kraj vojaških vpreg pri vhodu v slovaško vas čakal polka. Sedel sem v travi tik židovske krčme in v zapisnik sem beležil zvorovske doživljaje. Kar prikoraka po cesti močan oddelek pehote. Na čelu mu jahajoči stotnik ukaže: Halt! — ter zleze s konja. V tistem hipu prikoraca iz krčme ogrski orožnik, trdo in svečano stopi pred stotnika ter javlja, kakor je njegova sveta dolžnost, v svojem državnem jeziku:

„Jelentem alašon, nadšagoš ur — itd.“ (Pokorno javljam, vemožni gospod —.)

Stotnik osupne, ker madjarske besede so mu bile nerazvozljiva uganka, ter gleda par trenutkov orožnika v obraz, kakor bi čakal nemške prijavitke. Vedel je, da na Ogrskem vsak honvedski častnik, ki ima c. in kr. častniku v službi kaj naznaniti, javlja po svoji dolžnosti skraja po madjarski in šele pozneje, če vidi, da treba, se zateče k nemščini, ako jo ume. Istotako orožniki, le da ti navadno nemški ne znajo.

„Ljubi prijatelj, česa želite?“ pobara stotnik po nemški.

Orožnik jedrnato in snažno nato: „Nem tudom nemeti, kerem alašon.“ (Ne znam nemški, prosim ponižno.)

„I kaj pa hočete? Jaz, žal, ne znam prav nič po madjarski. Ali mi hočete v tem slovaškem gnezdu pomagati pri nastanitvi? To bi mi bilo jako ljubo,“ pravi zelo prijazno stotnik v svojem državnem jeziku in prikupljivo gleda na varuha velikega globusa.

„Nem tudom!“ Molče sem gledal ta dva državna moža in čakal. Kaj bo pa zdaj, ko se ne moreta sporazumeti!

„Mein Gott — ali ni tu blizu tolmača — morda kakšen žid?“
vpraša v skrbih prvi državni jezik.

„Nem tudom nemeti,“ ropota drugi državni jezik.

„Ja — lie — beer Fraind, verstehen denn Sie wirklich gar kein
Wort deutsch?“ vpraša obupno stotnik.

„Nerozumim!“ se odreže nato čuvarin globusa ter trenе z
očmi na smeh.

„O — rozumim, rozumim!“ vikne stotnik ter se same
radosti počehlja po glavi. Za njim pa se je tedaj po vrstah zazibal
smeh: srebrnoglasen pri častnikih, pritajen in zamolkel pri moštvu.
Stotnik je znal neko češkopoljsko mešanico, orožnik je bil pa Slovak.
In dognala sta v slovanskem jeziku, kolikor in karkoli sta hotela.
Dolgo sta se iskala dva državna moža, naposled sta se našla: s
sladkim in zadovoljnim smehljajem na licih sta se menila. Diven
je bil ta prizor! Kjer dva državna jezika nista mogla izpeljati, je
prišel kot posredovalnik na pomoč naš slovanski jezik.

Balada.

K jezeru prišla je
z Bogom govorit
duša zapuščena
in pokoja pit.

V parku pozlačenem
žuborel fontan,
vetrček budil je
lilije iz sanj —

Jezero je vzelo
zvezde v naročaj,
pelo in zibalo:
aja, aj, aj, aj —

Kaj si izgubilo,
dete moje, tod,
da te v noč privela
je samotna pot?

Bičje zašumelo,
povprašalo: kam? —
Zvezde se smehljale:
mirno lezi k nam!

Jezero je vzelo
dušo v naročaj,
pelo in zibalo:
aja, aj, aj, aj —

Vida.

Prijateljstvo in ljubezen.

Spisal Jos. Frančič.

(Dalje.)

XIII.

Milan je bil hkratu v vrtincu, ne da bi bil prav vedel, kako je zabredel vanj . . .

Da je imela pri tem dr. Bronova soproga svojo zaslugo, se je sicer zavedal. Ni mu pa bilo prav jasno, naj se li jezi radi tega, ali naj ji bo hvaležen. Če bi se bil ravnal zgolj po tem, kar je zdaj občutil v svojem srcu, bi se bil jezil. Toda, če je vprašal svoj razum in če je vse natanko preudaril, je moral priznati, da bi ji delal krivico, ako bi se srdil. Ali ni dokazala s tem, da mu je res dobra in da ni imela nikoli sebičnih namenov? Bilo je nekoč, da bi jo bil skoro obsodil! „Ne, ne, človek mora biti previden v svojih sodbah, zlasti glede ženske! Ženska ne pomisi vsakega svojega dejanja, ne pretehta vsake svoje besede tako kakor moški! Prenaivne, prezaupljive so in vsekakor bolj odkritosrčne nego mi, ki jih sodimo po sebi in — obsojamo! . . .“

Tako je mislil, tako je modroval in bil je hkratu uverjen, da je dr. Bronova soproga najblažja, najvzornejša, najpožrtvovalnejša ženska na svetu. Spričo te zavesti mu je postalo mehko pri srcu kakor človeku, ki je storil komu krivico in mu je tega žal. Bilo mu je, kakor bi jo moral prositi odpuščanja! Da, hvaležen bi ji moral biti, hvaležen, če ne za drugo, pa vsaj za njeno dobro voljo! In ker sta hvaležnost in ljubezen posestrimi, je čutil nekaj tudi kakor ljubezen do nje in spominjal se je njene lepote z večjo slastjo nego kdaj poprej.

„Ne, ona ni ničesar zakrivila!“ je nadaljeval po kratkem predardku sam pri sebi. „Če je kdo kriv, sem jaz sam, ker sem legal! . . . Legal? — Da, legal, ali v koliko?“

Izkušal si je priklicati v spomin ves pomenek, ki ga je imel z dr. Bronovo soprogo, in trudil se je, da bi doznal, v koliko so bile njegove besede neistinite. No, kolikor so se tikale njegove besede preteklosti, res niso bile resnične, toda glede sedanjosti, glede bistvene stvari je ni prevaril! Ali mar ne ljubi Vide? Ali ni mar v istini sklenil, da se ji približa, da jo zasnubi? In ni mar izviral ta sklep iz prave srčne potrebe?

Rad bi se bil prepričal, da je tako, toda v njegovem srcu ni bilo pravega soglasja in v glavi se mu je čudno medlo. Prizadeval si je, da bi doumel pojem ljubezni, poizkusil je analizirati ta čut, razkrojiti ga v njegove posamezne sestavine, a misel mu je izpodrivala misel in njegov trud je bil zaman!

Ogledal si je zatorej stvar od druge strani. Začel je pre-mišljovati. Ni li Vida lepa? Ni li mar tako krasna, da bi si moral vsak moški šteti v srečo, če bi bila njegova? Ali ni vredna mar vse ljubezni? Ali mu ni mar vztrepetavalo srce spričo njenih pogledov? In ali se ga ni bilo polastilo sinoči neko čudno domotožje, neko čudno hrepenenje po njej, ko se je bil ločil od nje? Kaj je potem ljubezen, ako ne to? . . .

Toda ves čas, ko je ugibal tako sam pri sebi, se mu je silila Zorina podoba v ospredje. Zaman si je prizadeval, da bi se iznebil misli nanjo. Vedno zopet se mu je vračala in vsakokrat je nastopila silneje. Naposled si je moral tudi glede nje izprašati vest . . .

Ali jo v resnici sovraži? Ali ne vara samega sebe? . . .

Ne, tistih vrstic bi ji ne bil mogel odpustiti nikdar, nikdar! Preveč so ga bile razočarale, preveč so ga bile ranile! . . . Ali če se je spomnil onih lepih, srečnih hipov, ko si je še domišljjal, da ga ljubi, ko je še upal, da postane njegova, bi se razjokal ob izgubi, ki ga je bila zadela! In tako mu tudi to ni bilo jasno, kaj poreče še njegovo srce prej ali slej o naklepih, ki jih je bil zasnoval proti Zori! . . .

Dr. Bronova soproga, Vida, Zora — vse tri, vsaka po svoje, so imele zdaj v oblasti njegovo srce in občutil je to notranje neskladje bridko. Toda temu je moralo biti konec! Po vsem tem, kar se je bilo zgodilo, je imel le en izhod iz labirinta; le ena pot je bila, ki jo je mogel nastopiti . . . Bil je željan miru, rad bi se bil že rešil dvojbe, dospel bi bil že rad do kakega zaključka, in tako je bil naposled vesel, da je moral že danes k Vidi.

Pogledal je na uro in se odpravil.

Ali veselje ga je kmalu minilo. Nekaj težkega mu je ležalo na srcu. Ko je šel preko ulice, je zaklical nekdo za njim: „Kam greš?“ Ozrl se je in zagledal prijatelja. Tako navadno vprašanje, a on se ga je ustrašil, da je prebledel! Zvenel mu je ves drug pomen iz tega vprašanja, nego ga je imelo. Zdelo se mu je, kakor bi mu bil zaklical: „Stoj, kaj nameravaš storiti? . . .“ In potem so se ga lotevale tudi dvojbe, lotevala se ga je bojazen, da bi se tudi tukaj ne osmešil . . . da bi ga ne čakalo tudi tukaj kaj podobnega kakor pri Zori . . .

„Kdo ve, ali sem videl prav, kdo ve, ali se ne motim zopet?“ Take misli so ga begale. Prevara mu ni uničila le prejšnje samozvesti, temuč celo navadni pogum.

Toda tolažil se je zopet: „Vse to se pokaže! Saj ni, da bi se moralo že danes odločiti! Izpolnim to, kar zahteva vljudnost, potem pa pojdem zopet, ako zaslutim, da je drugače, nego sem mislil...“

In v tem hipu je skoro želel, da bi se res izteklo tako! . . .

Vida je bila sama doma. Sprejela ga je z očividno radostjo in vedel je takoj, da se to pot ni motil in da mu snubitev tu ne izpodleti . . .

„Mama se skoraj vrne,“ je opravičevala Vida svojo mater, vodeč Milana v salon. „Zelo nerada je šla danes na posete, a morala je.“

Toda v salonu še nista sedela dve minuti in komaj da sta bila izpregovorila par običajnih fraz, ko se Vida dvigne s svojega sedišča in reče:

„Ali se vam ne zdi grozno pusto sedeti tukaj v salonu? Tako temna je ta naša soba. Pojdiva raje drugam, dokler ne pride mama, kajti počakati je morate, ker je prosila za to.“

In ne da bi bila čakala njegovega odgovora, je odskakljala pred njim, on pa ji je rad sledil, ker je občutil tudi on neko neprijetno tesnobo tukaj.

Privedla ga je v sobo, kjer je stal klavir.

„Kaj malega vam zaigram,“ mu reče, „tako nama poteče najhitreje čas!“

Izgovorivši se je usedla in začela igrati. Vedla se je pri tem tako naravno, da Milan niti slutiti ni mogel, da tiči za njenim početjem morda kak namen. Izbrala si je nekaj iz „Prodane neveste“, kakor bi bila vedela, da je Milanu izmed vseh oper najljubša ta opera . . . izmed vseh skladateljev najljubši Smetana. Vida je igrala s finim razumom in globokim čutom in Milan, ki je bil za glasbo bolj dovzeten nego za vsako drugo umetnost, se je voljno vdal duševnemu užitku. Godba je vplivala vselej dobrodejno nanj in tudi zdaj se mu je pod njenim vplivom umirilo srce. Prejšnje nesoglasje je bilo izginilo iz njega in se umaknilo prijetni harmoniji. Toda Vida je hipoma prekinila svojo igro in vzkliknila:

„Ah, kako sem neobzirna! Niti vprašala vas nisem, vam je to li tudi ljubo in drago! Morda ste celo izmed tistih, ki klavirja trpeti ne morejo, pa vas mučim in nadlegujem! . . .“

Zaman je zatrjeval Milan, da je velik ljubitelj glasbe, zaman je silil v njo, da bi še dalje igrala. Ni se dala preprositi . . .

„Ne, ne, ne! Vi ste se žrtvovali, vem, da ste se! Glediva raje skozi okno — prijetneje in kratkočasneje vam bo! Ah, ta naša mama, da se tako dolgo mudi! . . .“

Odprla je okno, pod katerim se je razprostiral obsežen vrt, poln sadnega drevja in raznega cvetja. Močan vonj je prodiral gori do njiju, dišalo je po vrtnicah, nageljnih in resedi. Naslonila sta se na okno tako, da sta se dotikala drug drugega in da se je stapljala gorkota njijinih teles v slahek ogenj. Milan je bil omamljen in čutil se je srečnega kot še nikdar v svojem življenju . . . Ah, imeti tako lepo stvarco vedno, vedno poleg sebe, naslajati se ob finih formah njenega lepega telesa, prisluškavati zvokom, ki prihajajo izpod njenih nežnih prstkov — kaka krasota! . . . Ob obilici in intenzivnosti čuvstev, ki so ga prešinjala, so mu zastale misli, da ni vedel kaj in kako bi izpregovoril. Pretrgala je molk ona:

„Vidite, tam ono-le je moja gredica!“

„Ona s tistimi krasnimi nageljni in vrtnicami?“

„Da!“

„In komu cvete vse to?“

„Ne — vem!“

Glas se ji je tresel . . .

„Ne veste?“

„Vem — toda ne povem!“

A pri tem ga je pogledala tako, da mu je bilo hipoma jasno, kako rada, kako rada bi mu vse povedala . . . Kri mu je šinila v obraz, v možgane . . . Pozabil je vse, kar je bilo prej . . . Zora ni eksistovala več zanj . . . vsi njegovi nekdanji ideali so se bili razpršili . . . Občutil je le nepopisno slast in neutešno željo, da bi čul iz njenih ust sladko razodetje. Bil je kakor v ekstazi, z utripajočim srcem jo je prijel za roko in dahnul besede:

„Vida, ali ni zame ne enega cveta na vaši gredici?“

Ona se je sklonila pokoncu in vprla svoje oči vanj. Bile so videti še ognjevitjše, še globočje, še skrivnostnejše nego sicer . . . Nekaj časa ni odgovorila, kakor bi ji bilo prišlo njegovo vprašanje prenenadoma, kakor bi se morala šele domisliti odgovora, ki naj bi mu ga dala. A potem se je, kakor premagana od silnega čuvstva, privila k njemu, položila mu glavo na prsi in jeknila:

„O Milan, ti ne slutiš, kako te ljubim! O, ostani moj, Milan, ostani moj vsekdar! . . .“

Izrekši to pa je zaihtela in zajokala tako iz dna duše, da je Milan prestrašen vprašal:

„Moj Bog, kaj je to . . . kaj sem zakrivil? . . .“

Čutil je, da vzrok tem solzam ni sama radost, ampak da se skriva tudi bol za njimi, in ustrašil se je tem bolj, ker tega razumel ni. Ona pa si je opomogla kmalu. „Nič, nič — saj je že dobro!“

Dvignila je glavo, obrisala si solze in že je žarel njen obraz same radosti . . .

* * *

Kmalu nato je prišla Vidina mati.

„Oprostite“, se je izgovarjala, nujen obisk sem imela . . . bil je zadnji dan in morala sem iti, ako nisem hotela biti nevljudna! . . .“

Šli so v salon, a predno so posedli, je zavzela Vida teatralsko pozo in s patetičnim naglaševanjem vsake posamezne besede je nannanila materi:

„Mama, evo ti mojega ženina!“

Milan je osupnil. Treznost, s katero je Vida uprizorila to, je bila v živem nasprotju z dogodkom, ki se je bil pripetil malo prej, in dirnila ga je neprijetno. On bi bil rajši videl, če bi Vida o tem ne bila govorila vpričo njega, da, njegovi romantiški naravi bi bilo ugajalo najbolj, če bi bila ostala njijina ljubezen nekaj časa tajna, če bi bila cvetla kakor vijolica v zatišju. Čudil pa se je tudi materi, ki je poslušala hčerino razodetje kot nekaj samo ob sebi umevnega. Niti zgenila ni z obrazom in v tem, ko ji je Vida oznanjevala veselo vest, ji je uhajal pogled celo nekamo v stran, kakor bi bila hotela pokazati s tem, da je še mnogo važnejših zadev nego ta. Milan je hotel nekaj izpregovoriti, a tedaj se je oglasila ona:

„Kar se tiče teh stvari, gospod koncipist, je moja hči popolnoma samosvoja in ni vam potreba še pri meni prositi njene roke! . . . Moje mnenje je, da ondi, kjer gre za srčne zadeve otrok, starši nimajo pravice, posegati odločilno vmes! Sicer pa priznavam očito, da je volila moja hči popolnoma v mojem zmislu in po mojem okusu!“

Milan se zahvali s tihim poklonom za te laskave besede. Ko se hoče nato posloviti, mu reče mati:

„Gospod koncipist, ostanite pri nas pri kosilu! Vi hodite gotovo v gostilno in ondi vas težko kdo pogreša, nam pa napravite izredno veselje, ako se pomudite še nekoliko pri nas. Seveda, pri-zanesljivi boste morali biti — posebnega vas nič ne čaka, kajti pripravili se nismo na to, da bi sprejeli gosta . . .“

„Da, da, da, ostani tukaj!“ vzklikne Vida, skoči k njemu in se ga oprime,

Milan se ni mogel ustavljati. —

XIV.

Pri kosilu je bilo vsega v izobilju in v vsem se je kazala neka vsiljiva bahatost. Znesene je bilo mnogo nepotrebne posode na mizo in žlice, noži in vilice — vse to je bilo iz težke kovine, navidezno iz srebra. Povsod se je kazal namen — imponirati!

Vsakokrat, kadar je prišla nova jed na vrsto, je vzdiknila Vidina mati proti Milanu:

„Ah, to vam pa gotovo spet ne bo dišalo!“ Na obrazu pa se ji je lahko čitalo, kako se čuti, kako je sama s seboj zadovoljna. Smehljala se je venomer tako čudno, da se je zdelo, kakor bi hotela reči: „Kaj — pri nas imamo . . . pri nas jemo dobro.“

Milan je bil primoran neprenehoma hvaliti . . .

Oče Vidin je bil slok, visok človek, nizkega čela in nekoliko zabuhlega, od nenaravne rdečice zalitega obraza. Brada mu je bila siva, isto tako na kratko pristriženi brki. Las je imel le še malo na glavi. Tudi on je bil videti samozavesten in ošaben. Milanu je bil le površno stisnil roko, ko so mu ga bili predstavili. Pripovedoval je med tem, ko so drugi govorili, vedno nekaj sam zase . . .

„Kaj pa mislite, moj brat generalmajor . . .“

Te besede je čul Milan opetovano iz njegovih ust, a kaj je še govoril, ni mogel umeti, ker ga je vselej gospodinja zmotila s kakim vprašanjem. Toda iz teh njegovih besed je sklepal, da sam nikdar ni bil kaj posebnega, ker je bil na svojega brata tako zelo ponosen . . .

Vida je imela neprenehoma vprte svoje oči v Milana. Ne jedla ne pila ni; samo na to je pazila, da je imel on zmeraj vsega dovolj na krožniku. Njena smehljajoča se usta so pričala, kako je srečna. In Milan, ki mu vsi drugi člani te obitelji niso bili doslej vzbudili nikakih simpatij, se je poživljal ob njenih ljubezni polnih pogledih. Želel si je, da bi bil sam, čisto sam ž njo . . . Zlasti če ni govorila, če je samo tako molče zrla vanj, se mu je zdela krasna. Njena govorica ga je preveč spominjala govorice materine, morda tudi bratove in očetove. Mogoče tudi, da ga je motilo nekoliko nesoglasje, ki se je kazalo v tem, da je bil njen obraz mnogo duhovitejši, nego so bile njene besede . . .

Pogovor je nanesel kmalu na razne znane osebe in tudi dr. Bronova gosa je prišla na vrsto.

„Vi ste pri Bronovih nekaj domač prijatelj?“ vpraša Vidina mati Milana.

„Domač prijatelj?“ se začudi Milan. „Ne vem, kako bi služil to ime?“

„No, jaz hočem reči samo, da zahajate pogostoma tja!“

Pogledala ga je zvedavo in nezaupno obenem. Gotovo je smatrala njegov ugovor le za dokaz, da je prav govorila. In tega prepričanja je ostala celo, ko je Milan odločno poudarjal, da je dr. Bronovo obitel tukaj le parkrat posetil in da izvira njegovo znanje z njo samo odtod, ker prebiva dr. Bron baš v mestu, kjer je on doslej služboval. A prav zato, ker mu ni verjela, je pripomnila gospodinja z zaupljivim glasom:

„Veseli me, da je tako, kajti med nami rečeno — dr. Bronovka ni na posebno dobrem glasu! . . .“

„Ljudje govorijo navadno več, nego je res!“ pripomni Milan. „Razen tega ima gospa Bronova nekatere posebnosti, ki so nemara povod tistim govoricam. Ako se razen tega še pomisli, da je ona tu, njen soprog pa drugje, je kaj naravno, da spletajo hudobni jeziki laži o njej . . .“

„Bojim se, da je ta vaša sodba preoptimistična!“ odvrne ona, potem pa se prikloni k njemu in pristavi šepetaje:

„Veste, ta njen zadnji otrok . . . no — saj me razumete! Meni sicer nič mar, toda . . .“

Milan zastrmi in z neko hudomušnostjo pripomni:

„Pa vi vendar občujete z dr. Bronovo soprogo!“

„Moj Bog . . . občujemo . . . da! Kam bi pa prišli, ako bi se izogibali vseh obiteli, o katerih se — kaj ve? Morali bi tičati vedno doma! A vi ste mlad mož in to je kaj drugega, vi morate gledati na svoje dobro ime in na čast — svoje neveste! . . .“

Milanu je bilo na smeh.

„Ne, ne, motite se, gospa!“ je ugovarjal. „Meni ne preti nikaka nevarnost. Ne smete prezreti, da mi je baš dr. Bronova gospa prišlo na pomoč, ko sem hotel odkriti gospodični Vidi svoje srce! . . .“

„To nič ne de, ljubi — zet! Dr. Bronovka ima svoje muhe! Njeni domišljavosti laska morda še bolj, ako je kdo izmed njenih častilcev oženjen . . .“

Milanu ni nič bolj mrzelo nego tisto iz zlobe in zavisti izhajajoče obrekovanje, ki ga je bil že na deželi navajen, a ki je, kakor se mu je zdelo, tu poganjalo še vse bujnejše cvetove. Za to je smatral namreč vse te besede Vidine matere in gledal je, kako bi spravil pomenek v drug tir. Kakor nalašč mu je prišlo torej, da je oče Vidin iznova zagodrnjal ob njegovi desni strani:

„Hm, kaj menite, moj brat generalmajor! . . .“

Naglo se obrne k njemu in ga vpraša vljudno:

„Kaj, vaš brat je tako visok vojaški dostojanstvenik?“

„Dakako!“ potrdi ta s posebno emfazo. „Dakako — general-major! . . . He . . . kaj? . . .“

Milan opazi šele zdaj, da je precej opit. Gotovo je pil že pred kosilom. Zdaj mu je bilo tudi umevno njegovo godrnjanje. Hotel ga je še nekaj vprašati, a Vida, kakor bi se bala, da bi Milan ne zasledil očetove napake, poseže hitro vmes:

„Jaz sem že enkrat bila pri stričku! Zdaj je že dalje časa v Lvovu!“

„V Lvovu?“ se začudi Milan. „To je daleč!“

„Dakako!“ se oglasi iznova oče ter položi tako trdo roko na mizo, da so bližnji kozarci zažvenketali. „V Lvovu, dakako! Mojega brata čaka tam še velika naloga, kadar se udarimo z Rusi, in udarimo se gotovo! Morate vedeti — Rusi so zakleti sovražniki Avstrije! . . .“

„Zgodovina nas uči baš nasprotno!“ odvrne Milan. „In mislim, da govori samo slaba vest iz tistih, ki podtikajo Rusiji Avstriji sovražne namene!“

„Dakako, dakako!“ je pritrdjeval dokaj neumestno in v nasprotstvu sam s seboj Vidin oče. Mogoče, da ni sledil Milanovim dokazom, ali pa mu je to, da je Milan kot političen uradnik izrekel take nazore, imponovalo tako zelo, da je še sam izprevrgel svoje prepričanje . . .

Med tem se je bila Vida nekaj s svojim bratom sprijela. Nagajal ji je, a ona ga je zavrnila, kakor zadnjič pri Bronovih nadporočnika, zopet z nekim latinskim izrekom. Menda je bila pozabila, da se je že tistikrat ponašala s svojo latinščino. Milan ji te slabosti baš ni zameril, ker so se čule latinske besede iz njenih ust res dražestno, a ugajala mu ta potezica v njenem značaju tudi ni, zato je povsili oko. Ona pa, zapazivši to, je hitro umolknila . . .

Bilo je že polštirih, ko je zapustil Milan hišo, v kateri se je bila tako nepričakovano hitro završila njegova usoda. Bil je melanholičen in tistega veselja ni občutil, ki ga občuti navadno mlad mož, ki se je ravnokar zaročil. Na cilju je bil, a nekaj je ležalo med njim in tisto srečo, po kateri je hrepenel, po kateri so se vzpenjale njegovega srca tihe želje, o kateri so sanjale njegove nade . . .

Ko se je na koncu ulice okrenil, da bi zavil v drugo mer, se je zadel ob dr. Bronovo soprogo. Začudila sta se drug drugemu.

„Ob tem nenavadnem času pa zunaj, milostiva?“ vpraša Milan, zapazivši, da se hoče ustaviti.

„Ni drugače! Morala sem nakupiti nekaj stvari, ki jih nujno potrebujem. A vi — vi seveda ste kosili pri svoji nevesti? . . .“

Njen glas je bil piker, sarkasten . . . „Da!“ odvrne Milan na kratko ter se ji pridruži, da bi jo spremil malce, kakor se mu je zdelo, da zahteva vljudnost. Ona pa dostavi:

„Praznovali ste morda celo že svojo zaroko . . .“

„Pojedina je bila res po tem!“

„In to vse je bilo seveda improvizirano!“

Te njene besede je spremljal ironičen smehljaj.

„Jaz bi dejal, da!“ pripomni Milan. „Saj naprej vendar niso mogli vedeti, če ostanem pri kosilu!“

„O seveda, kako bi se moglo vedeti kaj takega naprej?“

„Milostiva, zdi se mi, da ste danes slabe volje!“

„Jaz — slabe volje? O ne — saj vidite, da se smejem!“

In zasmejala se je glasneje, nego se je nemara spodobilo na ulici. Potem pa je nadaljevala:

„Toda prosim vas, povejte mi, čemu hitite tako s to svojo zaroko?“

„No — to ni baš moja krivda!“

„O, vem da ne! Poznam gospo Kernovo! A če bi bila jaz na vašem mestu, bi se znala ubraniti nasilju! Vida je še mlada, časa torej dovolj in dobro bi bilo, če bi jo nekaj časa spoznavali!“

„Vi jo vendar poznate, milostiva, in zadnjič ste se kar najlaskaveje izrekli o njej!“

„Jaz jo poznam, da, a vi je ne poznate! Jaz ji ne morem ničesar očitati, a s tem še ni dokazano, da bo ugajala vam! Sploh pa je naravno tako, da se dekle najprej ljubi nekaj časa, potem se zaroči ž njo in po preteku par let naj bo v božjem imenu poroka! Tukaj pa boste, ako ne boste pazili, v štirih tednih že srečen — zakonski mož!“

„No, tako hitro pač ne pojde!“ ugovarja Milan. Njene besede so mu bile vzbudile neprijetne občutke, tem bolj, ker so se, kolikor je mogel presoditi, precej skladale z resnico. Prišla sta bila do nje-nega doma in Milan se je poklonil. Toda ona mu reče:

„Ne — ne, ne izpustim vas še! Še mi niste povedali vsega, kar bi rada zvedela od vas! O, vi ne znate, kaka radovednica sem jaz! Z mano pojdite torej gori za nekoliko trenutkov!“

Milan se je spomnil svarila Vidine matere, toda tisti odpor, ki ga je danes že enkrat občutil proti svoji bodoči tašči, se mu pojavi iznova — in baš radi tega je šel.

Po stopnicah grede je dr. Bronova sproga nadaljevala:

„Vaše prostosti — vaše mladosti je škoda! Ah, če bi bila jaz mož, lep, mlad mož, kakor ste vi, jaz bi hotela uživati — ves svet

bi moral biti moj! Sicer pa znajo drugi moški drugače! Vi ste nekaka izjema. Drugim je zakon samo poslednja — etapa! . . .“

Milan je le napol razumel njene besede in ni ji odgovoril.

Ko sta bila stopila v sobo, je ona odložila kupljene stvari in ga zaprosila:

„Bodite tako dobri in pojdite malo k oknu! Pa da se mi ne ozrete, dokler vam ne velim!“

Milan je ubogal... Ona je preoblekla bluzo, potem pa se mu približala in z glasom, iz katerega je zvenela ironija in morda tudi — pikiranost, mu je dejala:

„Prekrasen dečko ste res! Nikdar bi ne bila mislila, da ste tako poslušni! Srečna žena, ki vas dobi! Toda sedite zdaj!“

„Mudi se mi!“ se izgovarja Milan, a se vendar usede. Ona pa ga vpraša pikro:

„Ali objavite svojo zaroko po časopisih?“

„Ah — mislim, da ne! Čemu neki!“

„Imate prav! Odveč bi bilo! Vidina mati že poskrbi za to, da se raznese vest takoj po celem mestu . . .“

„Upam, da ne bodo — bobnali!“ pripomni Milan skoro užaljen. Kajti bolele so ga njene besede.

Ona pa je nadaljevala brezobzirno: „Ali mislite, da ne? Ah, slabo poznate svojo taščo, ako živite v tej veri! Jaz vam pa povem, da vam bodo že jutri čestitali na vseh koncih in krajih!“

„Čestitk si še najmanj želim!“

„Toda te pridejo! Zapomnite si: že jutri se bo govorilo povsod o vaši zaroki! Sicer pa je to povsem umevno! Takega ženina in zeta, kakršen ste vi, je treba prikleniti in storiti se mora vse, da se mu onemogoči odstop! Menite, da ne bi delala tudi jaz v prilog svojih hčera, če ne na ta, pa na drug način, ako bi se kdaj zglasil kdo za eno ali drugo? No, Favsti, upam, ne bo treba predolgo čakati častilcev . . .“

„Ali mi kaj očita?“ pomisli Milan, kajti naposled bi bil on lahko tudi Favste počakal! Potem pa reče: „Že zdaj je dražestna! . . .“

„Brez šale — če greva skup po cesti, se obrne že marsikdo za nama!“

„Ne dvomim! Toda zdi se mi, da se obračajo moški, tudi kadar greste sami po cesti, milostiva!“

Milanu se je videlo potrebno, napraviti ji ta poklon. Njej pa je to vidno ugajalo. Zasmejala se je s srebrnim glasom in dejala:

„Od kdaj pa se znate vi tako laskati? . . . No, veseli me, da tako napredujete v kulturi!“

„V kulturi?“ se začudi Milan.

„Da, v kulturi . . . omiki! Jaz — in reči smem, ogromna večina žensk — sodimo možemo izobraženost po tem, kako se vede nežnemu spolu nasproti. Vidite, častniki so velikokrat veliki puhloglavci, a nam ugajajo, nam so všeč, nam se vidijo olikani, ker se nam znajo laskati. Če so poleg tega seveda tudi še čedni, lepi . . . kako bi potem ne zmagovali? Toda kaj sem hotela še reči? . . . Da! . . . O meni ste seveda tudi govorili pri obedu? . . .“

Milan je bil v zadregi.

„No — o . . . nekaj malega! . . .“

„Pa jako lepega, seveda! Poznam to gospo Kernovo, poznam mater Vidino . . . ha!“

Oči so se ji ježno zabliskale.

„Ona je vendar vaša prijateljica!“

„Baš ker je moja prijateljica! Če bi se ne poznali, če bi si bili bolj tuji, bi najbrž molčali druga o drugi, a tako . . .“

Hotela je še nekaj reči, a v tistem trenutku stopi šestnajstletno dekletce v sobo in naznani: „Gospa, Egonček se je zbudil!“

„Ah, Egonček, da! Takoj, takoj! Stopite z mano, gospod koncipist, in pogledjte si malo našega princa! Ah, tako srčkan je!“

Peljala ga je v sobo, kjer je ležal otrok, a med potjo je govorila:

„Veliko prednosti imate moški pred nami ženskami, toda neke slasti ne poznate, ki odtehta vse drugo in ki meni zadostuje, da vam ne zavidam — to je slast, ki jo zovemo materino srečo! Če je kaj plemenitega, vzvišenega ustvarila narava, potem je to ljubezen, ki jo je zasadila materi v srce!“

Milan je bil ganjen od tolike iskrenosti in mislil si je po tihem, da ženska, ki tako ljubi svoje dete, ne more biti hudobna. Videla se mu je velika in občudovanja vredna.

Ko pa sta bila pri otroku, ga je dvignila iz posteljce in začela ga je strastno poljubljati.

„Ali ga vidite, ali ga vidite, ni mar res lep?“

„Kako vam je podoben!“

Ona ga pogleda nezaupljivo in reče:

„Meni? — Ne, podoben je očetu — mojemu možu! Le pogledite ga natančneje, zlasti te oči!“

Otrok je mahal in krilil z ročicami po zraku ter se smehljal, kakor bi čutil veliko ljubezen materino in se je veselil, ona pa ga

je poljubovala in poljubovala. Toda hipoma se ji stemni lice, oko ji najprej zastrmi nekamo v daljavo, potem pa se ji napolni s solzami in ihte je vzdiknila:

„Ali ni največja surovost, največja podlost, da tlačijo takega nedolžnega črvička v umazane afere?!“

Milan je osupnil in jecljaje je pripomnil:

„Kako to, milostiva?“

Njej pa je šinila kri v lica in ježno je odvrnila:

„Ah, kar molčite! Tudi vi ste hinavec! Mislite li, da me premotite . . . mislite li, da ne vem, kaj govore tiste nizke duše? No, če bi jaz govoriti hotela! . . . Mislite li — da — da Vida pozna svojega očeta? . . .“

Zloba ji je gledala iz oči, ko je govorila te besede. Milan pa je prebledel. Bilo mu je hudo. Bolele so ga njene besede tem bolj, ker se mu je zdelo, kakor bi bil zvenel iz njih poseben namen. Ona je opazila to ter dostavila:

„No, zaradi tega dekletce ne bo manj vredno v vaših očeh! Kaj more hči za to, kar je zakrivila mati! Jaz govorim z vami kot s pametnim, razboritim možem — zato govorim brez ovinkov! In zagotavljam vam: Vida nikakor ni taka kakor njena mati; kolikor jo poznam, ni opravičljiva, ni zavrtna, ni podla! A njena mati . . . da, ta bi morala molčati!“

Milan je preudarjal, kaj bi odgovoril, ko zazvoni na stopnicah. Precej nato vstopi hišna ter napove — Zoro in njeno mater.

Milan ni mogel pritajiti zadrege, „Iti moram!“ je dejal ter se ozrl proti izhodu. Ona pa ga je mirila:

„Saj ni, da bi se morali sniti z damama, ako vam to ni ljubo! Njiju sprejemem v salonu, a vi odidete lahko skozi ta vrata! . . . O zaroki seveda najbolje da molčim — najljubše vam bo tako, kolikor sem mogla posneti iz prejšnjih vaših besed? . . .“

„Da, prosim, nerad bi . . .“

„Kakor želite, gospod koncipist! Zdravi torej! Pričakujem vas kmalu zopet!“

Milan je taval kakor pijan skozi vrata, ki mu jih je bila pokazala dr. Bronova soproga, a ona je odhitela smehljaje v salon. Njene prve besede pa, ki jih je po običajnem pozdravu izpregovorila proti Zori in njeni materi, so bile:

„Najnovejše torej je — Vidina zaroka! . . .“

(Dalje prih.)

Književne novosti

Vojanov (R. Maister), znani pesnik „Zvonov“, je zbral svoje pesniške umotvore in izide zbirka, na katero „Zvonove“ čitatelje že zdaj opozarjamo, v kratkem pri Kleinmayru & Bambergu.

Dragotina Jesenka zbrane pesmi se nam obetajo za Božič tekočega leta.

Vekoslav Spindler: Zapihal je jug. V lastni založbi. Tiskala Binko & Zika v Pragi. 1904. Cena 1 K; po pošti 1 K 10 h. — O tej lični zbirki liričnih poezij izpregovorimo v kratkem obširneje. Za zdaj jo samo priporočamo v nakupovanje. — Naročuje se knjižica in sicer proti predplačilu ali povzetju do 1. oktobra pod naslovom: Vekoslav Spindler, enol. prost. med. c. kr. pešp. 11 št. 16. Praga — Smichov; potem: Mala Nedelja pri Ljutomeru, Štajersko. Dobiva pa se tudi pri knjigotržcu Lavoslavu Schwentnerju v Ljubljani.

Knezova knjižnica. Izdaja „Slovenska Matica“. X. zvezek. V Ljubljani 1903. I. Ivan Cankar: Življenje in smrt Petra Novljana. — Ali smo srečni, kadar smo ujeli srečo? Skoraj bi rekel: nismo! Seveda naturalista sreča je sreča le potem, ko je dosežen uspeh; ona sreča pa, ki prevzame vse naše bitje in našemu srcu da slutiti, kaj je nadčloveška blaženost, ta ni navezana ne na uspehe, ne na življenja solnčno stran: da je le v duši hrepenenje po sreči, koprneče tako, da se kopnenje izpremeni v iluzijo, iluzija pa očesnemu pogledu odvzame vso telesnost — potem vzkipi v srcu nepopisna sreča. Trajna sreča? Nič ne povprašujmo! — kje je trajnost v človeški psihi, domovju sreče? — — Večkrat se spominjam bedne dacarjeve žene Marice; bolna na smrt, z otrokom pod srcem, se vozi po brezkončni blatni cesti s kmečkim voznikom, med gromom in ploho, njen mož pa — za kazen premeščen — sedi ob njej in tolaži sebe s steklenico, žena pa s sladkimi sentimentalnimi besedami, ki mu jih narekujejo polupijanost in zadnji ostanki dobrega srca. In ona? Pravkar se je bilo nekako zareklo možu, da ne bo več pijančeval, in že je Marica vsa srečna; pozabljeno je njeno strašno stanje: „Glej, če bi bilo to res . . . če bi tako lepo živela, samo en teden . . . v beli sobi in vrt pred hišo in rože . . . samo en teden!“ Pozabila je groma in plohe, ki pljuska ob platneno streho, in vsa blažena nadaljuje: „In otroka bi imela v naročju . . . tako bi ga pitala z majhno žlico. Jaz mislim, da bo fant . . . lep bo, debel in okrogel . . . v naročju mi bo sedel in se mi bo smejal v obraz, v licih pa se mu bodo delale lepe jamice, v tistih okroglih licih.“ Ko se je zablislilo, se je prikazal smehljaj na njenem drobnem belem obrazu kakor smehljaj desetletnega otroka. — Take nade je gojila mamica Petra Novljana, predno ga je porodila. — Tu sem se pojdimo učiti, kaj je sreča! Človek si jo stvari sam, morda le za trenotek, ali ena stotisočina takega trenutka je že neprecenljiva. Tak prizor imejmo pred očmi, kadar pojemo — pa pojmo jo trezni! — ono nedosežno: „Za jedan časak radosti . . .!“ — Morda zadobi potem Cankar odpuščanje za nekaj grehov . . .

Grešen človek je tudi Cankar, kajpada! Tudi kot pisatelj ima svoje grehe in, kakor se to navadno godi, vedno iste; ker so mu bili že dovoljkrat naštet — malo sem tudi jaz pomagal — se lahko sklicujem na dosedanje zbirke. Ali enega, naglavnega, greha Cankar nima: neokritosrčnosti. To cenim tako visoko, da mu prezrem vse druge grehe, dasi seveda želim, da bi se „poboljšal“. — Pisateljska

neodkritosrčnost je nekaj čisto posebnega; včasih ni nič drugega kakor tendencioznost, ali nikakor ne vedno; tendencioznost sama ob sebi se ne more šteti med napake; neodkritosrčnost pa vsekakor. Tu povemo le še eno: kdor ne more biti odkritosrčen, naj rajši molči! Neodkritosrčnost in nedostajanje prepričanja učinkujeta enako, dasi si obe lastnosti nista enaki; grdi pa sta obe in obe vzrok, da nam postane za vse čase odurno vse, pri čemer ju zapazimo. Lahko bi navedel iz našega najnovejšega slovstva spise in mesta v njih, kjer bralca oblije mrzel curek, ko si mora reči z ogorčenostjo: „Tu je prodal pisatelj svoje prepričanje, da bi se temu in onemu ali celi stranki prikupil.“ Taka mesta nam pokvarijo užitek, jezno zaškrbljemo z zobmi: „To ni deus ex machina, ampak diabolus ex machina!“

Mislím, da Cankarju kaj takega ne moremo očitati; on, ki je spisal v „Vijetah“ izboren sestavek „o prepričanju“, je res odkritosrčen. To je hvale dovolj; če pa pravimo, da je preveč odkritosrčen, leži v tem tudi nekaj graje. Res so „dobre“ lastnosti tem boljše, čim večja je njih mera; ali to velja dosledno le v teoriji in za — oni svet. Na tem svetu ni popolnosti: naši pojmi so nejasni in besede nam vrhutega nepopolno predstavljajo pojme; potencirana odkritosrčnost postane kaj lahko grobost, surovost, vsiljivost, v gotovih primerih celo nedostojnost! Svet je majhen, človeštvo še manjše, zato je treba raznih ozirov. Teh včasih pri Cankarju pogrešamo in to mu zamerimo; zdi se nam, kakor da bi nas izzival in nam neprestano bral levite. — Kaj, ko bi nam priznal nekaj koncesij? Doslej še pač ni — morda je to prav — premagal svojega drznega subjektivizma; v vseh spisih zadnjih let imamo le njega samega; res je neznansko spreten v variaciji snovi in milieuja, ali zanimalo bi nas, kako bi Cankar oblikoval kako objektivno snov. Doslej je nam stavil **o n** probleme, kaj, ko bi se lotil enkrat problema, ki mu ga stavimo **mi**? Že metodiško bi bil tak poskus zanimiv. — Cankar se bo muzal, če predlagam, naj spiše enkrat kaj takega, kar mi navadni ljudje imenujemo „povest“; naj ne misli, da se bo s tem ponižal. Saj bo to le epizoda.

O „Petru Novljanu“ sem povedal izrecno doslej malo, a kar sem povedal, izvira iz njega. Vsebinsko se glasi v enem stavku: Peter je živel trinajst let, potem je skočil v vodo. — Predmet je nenavaden; eden se zgraža nad njim, drugi pravi, da tega fanta ni škoda, češ, kakor ga Cankar predstavlja, to otroče ni za življenje. S tem pa je povedano isto, kar hoče tudi Cankar povedati, sicer bi svojega Petra ne bil pripeljal do smrti v vodi. Ta bedni sin pijanca dacarja, rojen na smrtni postelji svoje matere, je bil že rojen le za to, da umira. Ni postal fant „debel in okrogel“ in niso se mu delale „jamice v okroglih licih“ in dvanajst let star je prišel le umirat v veliko mestno hišo, ki se v njej širi tista beda, ki je onkraj obupa, in se širi zlobnost, ki se je tako vrinila v človeško bitje, da se ne čuti več kot zlobnost. Tu sem so pahnili siroto, ki v svojih mladih letih nikoli ni prišla do tega, da bi bila mlada. „Prokleti ljudje so to, ubogi fant!“ pravi voznik Luka, ki je pripeljal Petra k stricu v mesto. Ni moglo priti drugače, kakor je prišlo, pri tem stricu, ki vidi v svojem nečaku le imetnika majhne dediščine. Zato deluje v dvanajstletnem fantu le kri vagabunda, nikdo ga ne spravlja na jasna pota. Pač! Sestrična, dorasla Olga, bi ga morda, ko bi Peter ne bil star šele dvanajst let. Olga je „prva ljubezen“ Petrova. „Premlad je še“, bomo rekli; ali že njegov stric mu pravi, dasi v šali: „Človek bi mislil, da si štirinajst let star, saj se boš že skoro ženil“. Tudi štirinajst let ni mnogo, ali pomislimo še enkrat, kar smo rekli že prej: Peter ni bil nikoli pravi otrok, umrla je bila zanj ljubezen, ko se je porodil; nekak otroški čut in — kar je isto — zavest sreče — ga je prešinila le tedaj, ko ga je Olga, kot

otroka, poljubila, in drugič, ko ga je nezvestnega nesla na posteljo. Sicer pa se je vedno v ozadju režal črni zlobec. — Še eden ga je opozarjal vsaj na nevarnost, ki mu preti: izgubljeni študent Pavel. Kar pravi Pavel v Cankarjevem imenu na str. 31.—32., to pove za vsakogar, ki hoče čitati, dovolj jasno, da Peter sicer mora propasti, ker kak Pavel ga ne more rešiti, ali prav tako tudi, da ga je pisatelj le z grozo spustil v propast. To nas uči, kako je soditi pozitivno stran v Cankarjevem spisu.

Tehnika je prava Cankarjeva; preveč stvari gledamo skozi steklo v panorami.

II. Jos. Kostanjevec „Ella“. Zdaj lahko zabeležimo: Kostanjevec se je dvignil nad vse svoje dosedanje spise! Ali „Ella“ je tudi pri absolutnem merilu dobra novela; zasnovana je spretno in gladko, dejanje se razvija in zapleta zanimivo in živahno in se — z eno izjemo — razrešuje naravno in neprisiljeno. — S pošto upraviteljico Ello je ustvaril Kostanjevec dober tip teh vrlih gospodičen, ki res često prebijejo pravo dobo mučeništva. Ta Ella je v nekaterih prizorih skoraj junaško dekle; vede se po krepkih načelih in jih tudi izvrši; preodurno pa je, kako jo izroči pisatelj, dasi mu pride na pomoč njen zaslepljeni oče, grdemu pohotnemu poštarju brez vsake utemeljitve. — Poštar je risan dosledno in spretno kot zvit in zloben samopašnež; izmed vseh oseb pa posega najgloblje v psiho pisatelj pač pri nesrečni poštarjevi gospodinj. Josip, Ellin ljubimec, ima postransko vlogo; sploh je čisto prav, da stoji v ospredju le Ella. Pri njej je tudi dosledno in značilno, da ostane samica, Josipa poznamo premalo, da bi mu mogli prisojati tako ljubezen do izvoljenke; bolje bi zato bilo, da bi pisatelj prav nič ne povedal, ali hoče ostati samec ali ne, ker bi potem stala Ella v naših očeh še više.

So še nekatere stvari, ki bi jih želeli drugače, ali splošne naše pohvalne sodbe ne omajajo.

Dr. Jos. Tominšek.

Dr. Al. Homan: Nemško-slovenska sodno-zdravniška terminologija.

Doslej so se slovenski zdravniki prisiljeni posluževali nemščine pri sodiščih, le nerad je predaval nemško slovenski zdravnik v domačem zdravniškem društvu in mladi slovenski sekundarji v deželni slovenski bolnici so bili nesrečni, ker so morali izvečine v nemškem jeziku pisati anamneze. In vse to le radi tega, ker nimamo slovenske medicinske terminologije. Zato je hvaležen vsak zaveden Slovenec doktorju Homanu, da je prebil led in izvršil z ravnokar izdano terminologijo čin primi moventis. Kolo se je začelo vrteti in pomagati moramo sedaj vsi, da se bo dalje, vedno hitreje vrtelo proti cilju, da čim prej dobimo popolno slovensko znanstveno terminologijo.

Dr. Homan pravi sam v predgovoru, da je hotel sestaviti le sodno-zdravniško terminologijo, da je njegovo delo samo provisorium in samo izpodbuja k poznejši znanstveni terminologiji. S tem je priznal, kako težavno in odgovorno je sestavljanje take terminologije, kajti to delo se mora vršiti premišljeno in organizirano, izročiti se mora možem, ki so po svoji zmožnosti in vzgoji zanje najsposobnejši.

Kateri so principi, ki odločujejo pri izbiranju in določevanju slovenskih terminov? Najprej hočem podati par opazk, ki veljajo splošno, ne samo za medicinsko terminologijo. Pred vsem se nam je ogibati tistega osladnega, prisiljenega purizma, ki ga je nam oktroirala Levstikova šola zunanjega formalizma. Purizem naše mlade kulture gotovo ne dviga, narobe, z nekim kitajskim zidom nas zapira proti vsemu kulturnemu svetu. Tujke so vezni členi, ki pričajo o naši pripadnosti k splošni kulturi in dajejo našemu jeziku svetovnjaško lice. Pravi barbar bi bil tisti, ki bi hotel izrjavati iz srbskih narodnih pesmi vse tiste lepe arabske in turške besede, ki obdajejo srbski jezik s čarobno mistiko, opojno razkošnostjo in privlačnostjo

orijenta. Ne smemo biti ponarejalci, v gotovih primerih naj nosi beseda pečat svoje domovine. Tu posnemajmo Nemca: kjer Nemec nima lastnega termina, tam ga tudi nam ni treba. Doslej so nas učili po šolah, da se razodeva moč slovenskega jezika v glagolu. Kdor se peča z znanostjo, ve, da je nje glavna naloga, določevati pojme ostrega obsega in jasne vsebine. Znanost ne more izhajati s samimi glagoli in pridevniki, s slučajnim opisovanjem. Ena beseda pove več nego celi stavki. In kako se z določenimi izrazi olajša in okrajša miselni proces! Ali ne drži razvojna smer jezika v kraljestvo pojmov? Dvomim, da bi bila posebna prednost jezika njegova kompliciranost. Angleški jezik je tudi zato svetoven in najbolj razširjen, ker se izraža priprosto in kratko.

Pri izbiranju besed odločujejo: 1. umevnost (aperceptivni princip); 2. kratčina (ekonomični pr.); 3. blagozvočnost (estetični pr.). Slovenci imamo še četrty princip, ozirati se nam je na prihajajočo jugoslovansko zajednico. Pri sestavljanju znanstvene terminologije ne smemo ponoviti tistega usodnega greha, radi katerega z očitajočo trpkostjo uživamo Prešerna in se neradi spominjamo Bleiweisa. Že se ziblje v ozadju tista temna, sovražna roka, ki piše na zid: *divide et impera*! Sestavi naj se odbor Srbohrvatov, Bolgarov in Slovencev, ki naj izdela skupno znanstveno terminologijo!

Ako na podlagi tega merila presojamo Homanovo terminologijo, bi jo morali obsoditi, a Homan se opravičuje sam, da je hotel s svojim delom zbuditi le zanimanje in delo za definitivno terminologijo. Homan je grešil proti vsem štirim gori navedenim principom in pokazal, da morejo sestaviti terminologijo samo literarno izobraženi moške, ki imajo fin čut za vse nianse in posebnosti jezika. Najstrožji kritikizem mora prevevati znanstveno delo, a Homan je brez kritike porabil vire in vzel, kar je slučajno našel, ne premislivši na sposobnost in značaj mož, ki so doslej „kovali“ besede. Že to neprijetno dirne, da ni Homan pri vseh virih navedel letnice in številke izdaje. Za anatomijo ni več merodajen Hirtl; pred leti je zboroval v Baslu kongres anatomov, ki je določil anatomsko nomenklaturu. Po novi nomenklaturi je prirejena Toldtova anatomija in atlas, samo po tej knjigi se sme sestaviti anatomska terminologija. In v tej terminologiji so na prvem mestu latinski termini. Tudi kliniške in patološko-anatomske diagnoze se izrekajo v latinščini. Homana oprašča, da je hotel sestaviti samo nemško-slovensko sodno-zdravniško terminologijo. Tudi doslednosti bi se dalo marsikaj očitati; nahajamo klinične pojme in nekatere ljudske izraze, ki ne spadajo v tako delo. Ker ni porabil Homan najnovejših virov, ne razumejo mlajši zdravniki mnogo izrazov. Nekateri slovenski termini so tako okorni in bijejo estetiki v obraz, kakor da jim je kumoval sam Koseski.

Katerega finočutnega slovenskega ušesa ne užalijo trde, s konzonanti nabite, dolgovazne besede z odurnimi končnicami, kakor na pr.: izrezba, izdletba (Trepation), nalezba, okužba (Ansteckung), izcedek (Exsudat), telesna piškavka (Fistel), vboknjenje, vdrte maternice (Inversio uteri), materosek (Kaiserschnitt), čvrš (Knorren), zarodba (Zeugung), žmula (Wulst), žmukelj (coagulum) itd. Besed na *ba* in *ek* se je treba kolikor mogoče ogibati. Našel sem tudi par stvarnih napak, na pr.: odbiti, odskočni strel se imenuje Geller, ne Prellschuss; Pseudarthrose ni napačna, ampak nobena zrast; Convulsion ni božjastna omotica; Augeplid je trepalnica, Augenwimper vejica; Ausschnitt ni incisura, zareza. Kaj pomeni ulje, ali Geschwür ali Abscess? Kaj pomeni posteljica, ali placenta ali Nachgeburt? Bündel ni kosmič (Flocke), ampak snopič. Zeugen = zaploditi, ne zaroditi. Zakaj se rabi prenehljaj

namesto odmora? Kaj znači Vitalsinn! Sinus ni izbuhlina, Wendung ni obračanje, nego obrat, zdravnik hoče plod obrniti, ne obračati. Metastase ni prestavljanje bolezni. Krankhaft = bolehay, ne bolehljiv. Sedaj pravimo: der Muttermund ist verstrichen, ne der Cervix ist entfaltet. Sledečim tujkam se da slovensko lice: Amputation = amputacija; Ankylose = ankiloza; Degeneration = degeneracija; Eczem = ekcem; Fistel = fistula; Metastase = metastaza; Pyämie = piemija; Sarkom = sarkom; Shok = šok; Trepanation = trepanacija itd. itd. — Homan navaja rad za nemški termin po več slovenskih izrazov, to moti in otežuje celo terminologijo; povsod naj postavi samo najtočnejši in najprimernejši izraz. Mnogo izrazov je treba nadomestiti z novimi, na pr.: Capillargefäß = lasnica, namesto laskovična žilica; entlasten = razbremeniti nam. odvzeti ali olajšati komu breme; Hydrocephalus = vodoglavec nam. vodnatoglavec; Grössenwahn = veličavost, adj. veličav, nam. blazno domišljanje vzvišenosti; Penis = sram; Vulva = sramnica; Stuhl = stolica, kakor pravijo Čehi in Srbi; Anteflexio = priklon; Retroflexio = zaklon; Gelüste = skomina; Hohlhand = perišče; Prostata = predstojnica; Scheintod = mrtvica, adj. mrtvičen, verb. umrtviti se; Missbildung = spak, spaka; itd.

Kako krasno bi se dala sestaviti slovenska terminologija, pričajo naslednje besede, ki naj služijo vsem drugim za vzorec, po katerem se naj priroji druge. Izmed teh biserov Homanove terminologije navajam samo sledeče: Kropf = golša, adj. golšav; Netz = pečica; Lymphe = mezga; Colostrum = mlečko; Wurmfortsatz = slepič; Extremität = končina; Zwibeldrüse = češerika; Gelbsucht = zlatenica; Varicellen = norice; Röteln = ruske; Schweissfriesel = prosenica; Diabetes = sladkosečnost; Schleimhaut = sluznica; markig = mozgovit; Bindegeewebe = vezivo; Fibrin = vlaknina; Farbstoff = barvilo; Daumenballen = peščaj; Scheibe = kolut; granulieren = zrniti itd.

Dr. Fr. Derganc.

Fran Milobar, Izabrana poglavja iz narodnega gospodarstva. Napisao — —. II. svezak. Zagreb. Naklada „Matice Hrvatske“. VIII — 364 strani. (Poučne knjižnice, knjiga XXVIII.) 1903.

Ta zvezek je praktični del politične ekonomije, katero je nam namenil podati pisatelj in katere prvi del je lani izšel; govori tedaj o uporabi (aplikaciji) narodnogospodarske znanosti (teorije) v praksi. Razpravlja se tu o poljedelstvu (agrarstvu), o obrtu, o trgovini. Jedro knjige tvorijo razmotrivanja o socializmu, njega vzrokih in razvoju, o socialni demokraciji ter krščansko-socialnih strankah, o javnih, zasebnih in meševitih napravah za varstvo in izboljševanje delavskih interesov. Knjigo završuje poglavje o finančni vedi in dodatek o finančnem sporu med Hrvatsko in Ogrsko.

V kolikor govori pisatelj o agrarni politiki, obrtni in tržni politiki, novih samostojnih projektov itak ne osnavlja; torej tudi ne more biti v knjigi dosti polemike, s katero naj bi pisatelj uveljavljal svoje nazore nasproti nazorom inorodnih učenjakov. Včasih že zagovarja kakšno posebno stališče — a tega si avtor ne ustvari sam, temveč sprejme odkod. Istotako v poglavju o finančni vedi. Samo da je le-to mnogo prekratko, da je zato precej težavno. Kako naj se ovlada na 50 straneh tako obširna znanost, kot so ravno finance!

Ugovor za ugovorom pa vstaja v čitatelju, listajočemu poglavje o socializmu. O tej stvari, ki je res tako sporna, da morda nobena bolj na svetu, je avtor čisto naravnost reakcionarnih nazorov. Na strani 180. n. pr. priznava, da sedanja družba boleha, da jo marsikdo diagnozira, a trdi, da je največja napaka pri

tem — socijalisti lek. Dalje pravi, da socijalisti hočejo z enim mahljajem vse rešiti. Od kdaj neki in kateri?! Na strani 190. zatrjuje, da se baje z vso pravico lahko reče o angleških delavskih sindikatih, da delavec prodaja za skledico leče vso svojo osebno svobodo. Delavec, član takega sindikata, da je dejanski slepo orodje sindikata, . . . da je to prostovoljno robovanje . . . Na strani 195. očita socijalizmu, da mu intelektualno delo ne velja nič. Socijalistno bodočo državo slika (stran 196.) tako-le: „Dakle sila ovdje, nesloboda ondje, a državni utjecaj i u najskromnijem kutiću obiteljskega ognjišta — eto vam socijalističke države!“ Prav kakor da se ta „država“ da dekretovati čez noč! Na strani 212. govori o nadvrednostni teoriji Marxovi in znanem primeru, da je delavec plačan le za 6urno delo, dočim mora delati 12 ur: ne veruje v izkoriščanje delavca, češ, mari li so delavci blazni, da bi hoteli na dan po 6 ur zastoj delati, ali pa so tako slabi, da bi morali zastoj delati?! . . . Ne glede na to, kdaj je Marx ta primer napisal: isti velja jako mogočno še dandanes. In delavci niso norci, ampak preslabi so še, da bi si pomogli. Na strani 214. taji avtor, da bi bili danes delavci pod vsakim pogojem slabše od podjetnikov, češ, stavke pričajo! Da, pa kako! — Napram socijalni demokraciji se pisatelj kaže nekakega — krščanskega socijalista. Vse skoro pobija, kar počenja socijalna demokracija, vse poveličuje, kar se godi pod zastavo krščanskega socijalizma. Na strani 230. trdi, da „opreka izmedju proletarijata i buržoazije ne bi valjda nikada ni nastala, da je nisu stvorili baš Engelsi i Marxi.“ To je — prenaivno za danes; pred desetletji bi take trditve morda vleklo. Na str. 248. piše avtor, da socijalizem tira „prave, veri udane kristjane“ še globlje v katakombe, nego sta jih Neron in Dioklecijan. Ponavlja tudi do smešnosti bedasto trditev, da socijalna demokracija ne priznava nobene narodnosti, ampak da sama pripada mednarodnosti, ki stremi za tem, da, z internacionalnostjo udušivši nacionalnost, „učini pobratimljenje narodâ istinom“. Odgovor na to trditev: Kdor hoče danes pisati o socijalni demokraciji, mora vsaj njen program poznati. In o čem govori brnski program avstrijske socijalne demokracije?! — O stališču katoliške cerkve napram socijalizmu pravi (stran 252. 3.), da bi edino ona mogla nasprotovati socijalni demokraciji, a da je katoliška cerkev zadovoljna, če socijalni boj ne krene proti veri . . . I verujem! Zato pa ima krščanski socijalizem take uspehe! Sicer pa omenjam, da je enciklika Leona XIII. „*Novarum rerum*“ med „krščanskimi“ socijologi in ekonomii zastaran program. (Cf. Dr. A. Bráf, *Národní hospodárství*.) Na strani 258. prorokuje avtor skorajšnji pogin socijalni demokraciji, „stojeći nenaravnem savezu sa propalom liberalističkom strankom, ili bolje: u njezinoj službi.“ — Včasih je komu že samo „vera“ pomagala; pa naj še avtorju „Izabranih poglavlja“. Zato se danes ne prička nihče več, razen morda kak ignoranten lokalni časopisec ali pa kak krščanski socjalec! —

Knjiga, v kateri je še obilica podobnih nedostatkov in zastarelih nazorov, nas nikakor ni zadovoljila.

Dermota.

Lazar Kostić: O Jovanu Jovanoviću Zmaju (Zmajovi), njegovo pevanju, mišljenju i pisanju, i njegovo dobo prema svom govoru od 24. novembra 1899 u dvorani Matice srpske dotkao i napisao... Štamparija Ferdinanda Bitermana i sina u Somboru 1902. Str. 453, cena 5 kron. — Ker ni dolgo, kar je preminil Zmaj Jovan Jovanović (gl. letošnji Zvon str. 447. do 448.), bo morda koga zanimalo, ako izpregovorim o imenovani knjigi. Lazar Kostić je Jovanovićev sodrug in srbski književnik, ki pozna domače literarne razmere kakor malokdo. Poleg tega je temeljito izobražen v angleški, francoski in nemški knji-

ževnosti. Še najmanj mu je znano slovansko slovstvo, ne izvzemši niti ruskega, dasi je bival v Rusiji. Ko so praznovali Srbi petdesetletnico Jovanovičevega književnega dela, je povabila „Matica Srpska“ Kostića, naj govori na njenem večeru tovarišu slavnostni govor. Kostić se je odzval, a govoril tako, da je bilo ogorčeno vse občinstvo. Knjiga je s tem govorom vsekakor v zvezi. Vpraša se le, ali je napisal tako obširno študijo vsled ogorčenja občinstva, vsled ponesrečenega govora, ali je govoril nalašč tako, samo da dobi povod, izdati knjigo. Študija je razdeljena v pet glavnih delov: I. Pristup; II. Pevanija; III. Druga Pevanija; IV. Snohvatice; V. Devesilje. Nit, ki prepleta vso knjigo, je: Jovan Jovanović je velik, občudovanja vreden kot liriki, kot pevec ljubezni, slab kot zmaj, kot pesnik bojevnik. Na tem temelji vsa razprava, češ, „stvorio ga Bog, da bude slavuj, a on silom navalio, da bude zmaj.“ Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. Kot slično prikazen navaja Goetheja, češ, i temu ni bilo dosti, da je Goethe, hotel je biti še Shakespeare, a dramatik da ni bil nikdar. Tuintam izreka Kostić svoje pomisleke proti Jovanovičevi tehniki, njegovim rimam in jeziku. Vse — ne brez vzroka! Nazivlje ga „samonazvani Zmaj“, češ, da ni nikdar čul, da bi klical kdo Jovanoviča Zmaja, pač pa da se je samemu to ime tako omililo, da si ga je nadel. Knjiga je pisana zlovoljno, a vendar zanimivo in poučno. Lazar Kostić, sploh nezadovoljen s srbskimi razmerami, se pa odločno brani očitanja, da je govoril in pisal pikro o svojem prijatelju zaradi neke osebne praske z Zmajem. Resnica je, da je spesnil Jovanović v zadnjih desetih letih marsikaj, kar mu ni na čast. Ako odštejemo neka prerezka in vsa ona mesta, kjer pretirava Kostić nalašč, samo da je razloček med slavcem in zmajem tem očitnejši, nam nudi njegova knjiga v modernem žanru pisano, obenem najboljšo monografijo o Jovanoviću ter sploh najboljšo monografijo, kar jih eksistira v srbskem slovstvu.

Janko Lokar.

Koncert na čast skupščinarjem „Zveze slov. pevskih društev“ dne 18. sept. 1904. Pele so se Hajdrihova „Hercegovska“, Ipavčeva „Savska“, Foersterjeva „Povejte, ve planine!“ in Jenkova „Na moru“. Razen tega je društvena godba svirala tri orkestrske skladbe. Iz tega programa je razvidno, da nas niso iznenadili z novimi skladbami. Nekaj novega pa je bil skupni nastop moških zborov „Glasbene Matice“, „Ljubljane“ in „Slavca“. Nad 100 pevcev je pelo pod vodstvom koncertnega vodje gosp. M. Hubada. Vendar se ni pogrešalo one železne discipline v deklamaciji, v akcentuiranju in v razdelitvi svetlobe in sence, moči in nežnosti, česar smo pri gosp. Hubadu tako vajeni, da se ne čudimo več tem vrlinam. Par posebno finih nians (omenjam na pr. menjavo registrov na koronah v Ipavčevi „Savski“, ki jo je bilo slišati tako precizno, enotno in čisto kakor na orgle igrano — čudovit odmev izmed šumečih vrhov!) nas je tako razveselilo, da prvemu basu izpregledamo radi par negotovosti v intonaciji. Manjkalo mu je — tako se mi je zdelo — na nekaterih mestih one prostosti, sigurnosti in agilnosti glasov, ki daje zvoku sveže, srčno blagoglasje. Skupnega nastopa vseh v zvezi nahajajočih se društev se smemo na vsak način veseliti. Tudi društvena godba je pod hvalevrednim vodstvom g. Poule prav srečno rešila svojo nalogo. Potpuri iz opere „Prodana nevesta“ pa ni zaslužil, da se je vtihotapil pod Smetanovo

zastavo v koncertni program. Bilo je mučno poslušati, kako je onečastil dotični neimenovani aranžer krasno muzo češkega skladatelja. V Mackartovih barvah kopa-joči se osmi slovanski ples Dvořakov in titanski akcenti njegovi so zaključili program, obenem pa na stečaj odprli vrata k nebesom ljubzni, h katerim strme genialne končne sekvence tega umotvora.

Dr. Gofmir Krek.

C. K. ХРИСТИЯ: Скице, Београд, Свет. Б. Цвијановић. Свеска I. din. 2-50. (Vsebina: 1. Melodie. 2. L'automne. 3. Melodie orientale. 4. Berceuse. 5. Arietta. 6. Chant sans paroles.) — „Allegretto quasi andantino“, „Moderato quasi andante“. O vi kvasi-čni umotvori, vi mi silite v spomin ono faustovsko-ironično klasično pšico Prešernovo, ki nam vsaj pogojno še vedno obeta blažene zlate čase. — Bodimo resni! Glede navedenih skladb se nam čudno godi. Če je skladatelj v kompoziciji navaden diletant in se glasbene teorije ni učil, moramo njegov talent in njegovo pridnost hvaliti; na drugi strani pa se nam zdita prav majhna, če je spisal te stvari teoretično izšolan glasbenik. Iznajdba je skromna, srečamo celo dobre znance, Griega, Čajkovskega i. dr., oblika je tupatam nejasna ali naivno korumpirana. Dvoročni klavirski stavek je deloma neroden, harmonizacija dostikrat monotona in revna, ali celo nerazumljiva in grda, vezanje glasov na več mestih nepravilno in prisiljeno. Na posameznosti opozoriti tu ne kaže. Ne poznamo skladatelja. Zdi se nam pa jako mlad. Če se v tem ne motimo, mu sedaj še ni odreči bodočnosti. Ljudje, ki so v mladosti veliko grešili, postajajo pozneje večidel prav solidni državljani. Mislimo in upamo, da velja to tudi v umetnosti. V tem zmislu pozdravljamo tudi to novost, takorekoč kot neizogiben začetek poznejšemu napredovanju.

Dr. Gofmir Krek.

Upodabljaljoča umetnost

Jugoslovanska umetniška razstava v Beogradu. Od posebnega poročevalca, ki ga je poslal „Ljublj. Zvon“ na jugoslovansko umetniško razstavo v Beograd, smo prejeli za zdaj sledeči referat: Dne 18. septembra t. l. (po julijanskem štetju 5. t. m.) se je otvorila ob valovih Donave in Save prva jugoslovanska umetniška izložba, ki je obenem tudi prva umetniška razstava na Srbskem sploh. Veselo znamenje je, da so se ravno Srbi, ki imajo med Jugoslovani edini neodvisen politični organizem, svoje lastno kraljestvo, postavili na čelo kulturnemu razvoju balkanskih Slovanov. Srbska „Omladina“, ki je up države in naroda, se je postavila na edino pravo stališče, da proslavi sebe in brate: zrla ni v zunanosti slave srbske in slovanske, nego v prosveti, v duševnosti: baš radi tega pa je vsa prireditev samo in izključno kulturnega značaja in prav radi tega upamo, da vzpihana ideja ne ugasne, nego da bo žarela in plamtela v čimdalje lepšem, veličastnejšem sijaju.

Otvoril je razstavo sam kralj srbski Peter I. Karadjordjević ob 11. uri dopoldne. Izložbeni prostori so v „veliki školi“, t. j. v begrajski univerzi, ter zavzemajo celo drugo nadstropje. Vse priprave je vodil Omladinski odbor; na čelu mu je bil Valtrović, bivši profesor, aranžma posameznih oddelkov, ki se ločijo po narodnosti, so prevzele dotične umetniške skupine. Srbski del je aranžiral Risto Vukanović, hrvaški Rudolf Valdec, bolgarsko skupino Mrtvička in Mihajlov, slovensko pa (imamo tri pododdelke: Savo, Vesno in ostale umetnike, ki niso v nobeni umet. zvezi) Jakopič,

V. Sever in Germ. Splošno se odlikujejo Slovenci po svoji modernosti in so nekateri srbski listi, dasi še niso donesli pravih ocen, namignili, da dobe Slovenci v tem oziru prvenstvo. Dočim pri nas prevladuje paysage, se odlikujejo Hrvatje kakor tudi Srbi in Bolgari bolj v figuraliki ter prevladujejo pri poslednjih dveh tokovi starejših struj, tako n. pr. karakterizuje v splošnem Srbe Gjorgje Jovanović, dasi imajo poleg tega tudi nekaj lepih modernih stvari (Marko Murat).

Vseh del je bilo dne 17. (4.) septembra, t. j. dan pred otvoritvijo, 458, večinoma slik, kajti Bolgari in Slovenci so s skulpturami slabo zastopani. Iz med Srbov so se udeležili razstave: Ana Vlahović (1 delo), Beta Vukanović, soproga Rista Vukanovića, (16 del), občeznani Gjorgje Jovanović (15 del), Gjorgje Krstić (11 del), Josip Danilovac (11 del), moderni Marko Murat (8 del), Nadežda Petrovićeva („Žetva“), Paja Jovanović (3 dela), Paško Vucetić (10 del), Petar Ranosović (1 delo), Petar Ubavkić (10 del), Risto Vukanović (4 dela), Simeon G. Roksandić (2 deli), Steva Todorović (3 dela), Uroš Predić (2 deli). Poleg teh srbskih slikarjev in kiparjev je razstavila tudi srbska umetniška mladina, in sicer učenci slikarske šole v Beogradu, srbski akademiki iz Monakovega in Milan Milovanović, ki študira na pariški akademiji. Državna štamparija ima tri oddelke: ksilografski, litografski in cinkografski.

Bolgarska umetnost, ki je zastopana skoro po samih slikarjih, baš tako kakor slovenska, broji skupaj 88 umotvorov. Imena umetnikov se glase: A. Vješin, A. Mihov, gospica A. Hodina, Aleks. Vožinov, A. Mitov, Atanazov, Boris Mihajlov, Vazil Dimov, D. Daskalov, Ivan Angelov (slikar polja in dela), Ivan Mrtvička (po rodu Čeh), K. Kojčev, K. Maričkov, M. Vaziljev, Marin Georgijev, N. Petrov, dvorni slikar Nikola Mihajlov, Oton Horejši, P. P. Morozov, Petko Klisurov, S. Dojčev, St. Kovačev, Stevan Ivanov, Todor Mavrodinov, H. Iliev in H. Tačec.

Iz med Hrvatov je razstavilo 21 umetnikov 206 del. Kiparji so: Frangeš, Valdec in Meštrović. Ostali so vsi slikarji, namreč: Bela Čikoš, Branimir Šenoa, B. Bauer, Bečić, Vlaho Bukovac (3 dela), Dragan Melkus, Vidović, Zora pl. Preradović, Tišov, J. Bauer, Mar. Bauer, Joso Bažan, marinist Crnčić, Iveković, Auer, Krizman, Kovačević ter Medović.

Slovenci so zastopani v treh skupinah, ki ima vsaka svojo dvorano. Umetniška združitev „Sava“, ki se je konstituirala letos pri Mietkeju na Dunaju, ima 66 umotvorov (samih slik, ker Berneker ni ničesar poslal). Izložili so: Jakopič, Grohar, Vesel, Jama, Sternens, Žmitek in Kleinova. Prvič je nastopilo javno umetniško dijaško društvo „Vesna“ z 62 stvarmi in reči moramo, da častno in z velikim uspehom. Poleg Gasparia, Birolle, Šaše Šantla, Avguste Šantlove, Zolje, Melite Rojčeve in Smrekarja imajo nekaj skulptur Ajlec, Peruzzi in Kerdič. Poleg tega so razložile gospodične Novakova, Rakovčeva in Ruža Severjeva fina ročna dela. Tretja skupina, t. j. umetniki, ki niso v omenjenih dveh zvezah (Ažbe, Gvaiz, Germ, Tratnik, Mis in Henrika Šantel), so razstavili 32 del. V „Vesni“ izložil je tudi A. Berthold 12 umetniških fotografij.

Toliko za sedaj, da se ohranijo nekatera dejstva v spominu. Podrobnejše ocenimo pozneje. Vtis razstave na publiko je velik, tako da vre ljudstvo iz vseh krajev trumoma v izložbo. Ljudje, ki niso nikdar videli kakšne umetniške prireditve, pohajajo hram umetnosti ter zajemajo umetniško navdušenje. Povprečno obišče razstavo nad 1000 oseb na dan.

Umetnike je sprejel kralj v posebni avdijenci dne 24. septembra.

J. R. Sever.

Med revijami

Časopis musea království českého 1904. Zvezek 1. in 2. Državni svetnik profesor Alois Kašpar priobčuje v teh zvezkih na straneh 115.—141. novo serijo pism znamenitega pisatelja češkega Julia Zeyerja. Prvo serijo je ta list objavil l. 1902. Kašpar, kateremu je Zeyer ta pisma pisal, je opremil objavo te korespondence s pojasnili in dodatki, tako da nam je čtivo pismo jako zanimivo. Pisma so za Zeyerja, ki je pred par leti umrl, jako značilna. Datovana so iz Vodnjan in iz Pariza iz let 1887.—1893. Dasi je to bila doba, v kateri je še odmeval boj za rokopise (kraljedvorski in zelenogorski), dasi so bili to časi najburnejših političnih sporov in agitacij, ko so Mladočehi pometli z enim mahljajem Staročeha s političnega poprišča, in dasi so se baš isti čas socialna nasprotja na Češkem poostrovala, kakor še nikdar poprej, in čeprav so takrat ondi začeli vstajati energični modernisti v lepi literaturi, vendar ni Zeyer o tem zapisal niti besedice, dasi bi bile gotovo take aktualnosti zanimale prijatelja Kašparja, živečega v tujem kraju. Pač pa je poročal, kakšne sitnosti ima s svojimi dramami in romani, da mu jih ne zalagajo radi, ker ni čitateljev: „Nimam sreče niti pri občinstvu, niti v kritiki in radi tega niti pri založnikih. Najraje bi vse skupaj pustil. Tako mi je hudo, niti ne več, kako.“ Rad bi bil potoval na Rusko, a ni zaslužil dovolj honorarja. Hodil je po Franciji in Španiji, zadolžil se in zopet ni mogel na Rusko, na Krim, kamor si je tako želel. Kaj pravi o Rusiji: „Da, sveta Rusija! Bože, to je tudi peza mojega življenja. Iz tega naroda tudi ne bode nič, kakor iz ostalih Slovanov. Država brez konca in kraja in vsak uličnik se iz nje norčuje . . . Življenje me ne veseli prav nič več. Pri nas je obupno, in v vseh drugih slovanskih deželah je isto! Le Nemcem in Madžarom se godi sedaj dobro na svetu. Najbolje bi bilo že pod zemljo.“ Morda radi tega ni maral razpravljati nič o čeških internih zadevah, ker je bil prenežen in preobčutljiv značaj ter je pretemno videl vse. V istem pismu razmišlja, kako bi si uredil stanovanje v Vodnjanu s starimi cerkvenimi stvarmi, ikoni, svečniki, svetilkami, posodami za kadilo, mašinami oblekami itd. Kupil bi kar cel ikonostas . . . Potem se zopet zanima za nesrečni zakon nekega Popova. In ko mu Kašpar poroča, da je na Ruskem na prodaj knjižnica švedskega profesorja, bi Zeyer rad dobil kakšno „sage“, in če bi bil ondi na pr. Marquis de Sade, najnenavnejši pisatelj, čigar spisov ni nikjer dobiti, bi ga tudi rad kupil. Rad bi zvedel, kaj je neki tako groznega mogel napisati. Glavni njegov roman je, „Justine“. — Izkratka: pisma so popolnoma točen odsev Zeyerjeve notranjosti.

A. D—a.

Živaja starina. Periodičeskoje izdaniye otděleniya etnografiji Imp. russ. geogr. obščestva. Red. V. J. Lamanskij. God. XII. Vyp. 1—4. S.-Peterburg 1902. — Polje, ki smo ga Slovenci do sedaj temeljito prezirali, je tu začel obdelovati Rus Al. Haruzin. Objavil je dvojce razprav, ki se med seboj popolnujeta, namreč: „Krestjanin Avstrijskoj Krainy i jeho postrojki“. Pisec podaja tu najprej kratek povestni pregled, opisuje prirodne, gospodarske in kulturne prilike Kranjske, a zatem preide na glavni svoj posel ter prikazuje razvoj in posebnosti kmetskih kranjskih zgradb. Osobite krajevne prilike so na Kranjskem dale znak tudi gospodarskim

zgradbam. Tako tolmači stog (kozolec), skedenj, kočó i. t. d. — Druga razprava, ki ji je naslov „Žilišče Slovinca Verhnej Krajny“, je prvi prilog Haruzinovim „Materialom po istoriji razvitija slavjanskih žilišč“. Tu je gorenjska kočó točno in lepo popisana. — Obe razpravi pojasnjuje množina slik in načrtov, ki pojasnjujejo razlaganje. Slovenci moramo Haruzinu biti hvaležni, da nam popisuje naš dom in ga na slikah kaže širnemu svetu. (Po „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“.)

Dr. Fr. Ilešič.

Splošni pregled

Simon Gregorčič, naš pesnik prvak, bo obhajal dne 15. oktobra svojo šestdesetletnico. Rojen je bil namreč dne 15. oktobra 1844. leta na Vrsnem pod Krnom. S tem jubilejem je združena tudi štiridesetletnica njegovega književnega delovanja. Presrečno želimo, da bi temu delovanju še ne bilo konec, da bi temveč iznova vstal med nami oni Gregorčič, ki smo se mu tako divili, ki smo ga tako ljubili in častili! — Še mnogo let! —

Fran Podgornik †. Dne 16. t. m. je umrl na Dunaju, ne da bi se bilo čulo prej kaj o njegovi bolezni, Fran Podgornik, pisatelj in izdajatelj časopisa „Slavisches Echo“. Rajni Podgornik je bil znamenit publicist in jeklen značaj, ki se ni dal po nikakih ozirih odvrniti od svojega prepričanja. Da je mogel s tem večjim poudarkom zastopati svoje nazore, si je ustanovil svoj lastni časopis. Njegova velika požrtvovalna ljubezen do domovine je posnemanja vredna! — Sladek mir mu v tuji zemlji!

Brata Ladislav in Florentin Hrovat, znana književnika, sta dobila svojo spominsko ploščo. Odkrili so jo na slovesen način v nedeljo dne 4. septembra t. l. v njihovem rojstnem kraju v Zgornjem Tuhinju v Kamniškem okraju.

Vega. Vegov izvrstni životopisec, stotnik Fridolin Kaučič, ki si neumorno prizadeva, da bi seznanil tudi tujce z velikimi duhovi slovenskega naroda ter mu tako pripomogel do zasluženega ugleda, je priobčil v listu „Armeezeitung“ članek „Vega als Geschützkonstrukteur“, ki je izšel tudi v ruskem prevodu, in sicer v petrogradskem listu „Artillerijskij žurnal“.

Slovanska razstava v Ameriki. Slovanska zveza v Clevelandu, ki se je ustanovila marca meseca lanskega leta, priredi v dneh od 21. do 27. novembra t. l. „slovansko narodno in obrtno razstavo“, ki ji je namen, seznaniti tudi Američane z narodno umetnostjo slovansko, zlasti pa zblížati v Ameriki živeča slovanska plemena. — Brošura, ki jo je zveza izdala tem povodom, se je tiskala v češkem, poljskem, slovaškem in — slovenskem jeziku, dokaz, da so tudi Slovenci že faktor, ki se vpošteva pri kulturnem delovanju ameriških Slovanov. Kdor bi hotel stopiti s „Slovansko zvezo“ v dotiko, naj se posluži sledečega naslova: The Slavic Alliance, 16 Hamlet Street, Cleveland, Ohio.

Listnica uredništva. Vse naše sotrudnike vljudno prosimo, naj nam vsako izpremembo v naslovu vseh takoj in natanko prijavijo.